

Onderzoek 1

Rapportage over de effecten van de impulsklas Apeldoorn

Onderzoek 2

Rapportage over het traject inbedding effectieve elementen van de proeftuintjes en de Impulsklas door 'coaching on the job' van de leerkracht in de dagelijkse praktijk

Onderzoek 3

Resultaten van de proeftuintjes positief onderwijs met hart en ziel in Apeldoorn

Onderzoek innovatieprojecten

Lectoraat Passend Onderwijs | Annemieke Mol Lous
Samenwerkingsverband Passend Onderwijs Apeldoorn PO

Inhoudsopgave

	Inleiding	3
	Lectoraat Passend onderwijs	4
1	<i>Onderzoek 1: Rapportage over de effecten van de impulsklas Apeldoorn</i>	5
2	<i>Onderzoek 2: Rapportage over het traject inbedding effectieve elementen van de proeftuintjes en de Impulsklas door de 'coaching on the job' van de leerkracht in de dagelijkse praktijk</i>	15
3	<i>Onderzoek 3: Resultaten van de proeftuintjes positief onderwijs met hart en ziel in Apeldoorn</i>	38
	Eindconclusies en aanbevelingen n.a.v. de onderzoeken naar de Impulsklas, De Proeftuintjes Positief Passend Onderwijs en het traject 'coaching on the job' voor positief passend onderwijs	59

Inleiding

Het SWV Passend Onderwijs Apeldoorn PO heeft in het Ondersteuningsplan 2018-2022 een tweetal innovatieve projecten beschreven: de proeftuintjes met ontwikkelleerkrachten uit het BAO,SBO en SO en een Apeldoornse impulsklas. Annemieke Mol Lous, lector Passend Onderwijs, heeft naar deze innovatieve projecten onderzoek gedaan.

Het onderzoek van de Apeldoorns Impulsklas heeft het bestuur in 2019 in een bestuursvergadering besproken. Hieruit is naar voren gekomen dat de impulsklas op zich voor leerlingen en ouders zinvol en succesvol is, maar dat de effecten afhankelijk zijn van de vaardigheden van de leerkracht waar de leerling de gehele week bij in de klas zit. Als vervolg op de impulsklas is een leerkracht met een leerling uit de impulsklas een jaar lang gecoacht op vaardigheden uit de impulsklas en de proeftuintjes.

Annemieke heeft vervolgonderzoek gedaan naar de effecten van de jobcoaching bij een leerkracht en de effecten op de vaardigheden van de leerkrachten(BAO, SBO en SO) uit de proeftuintjes.

De drie onderzoeksrapporten zijn gebundeld en er is een eindconclusie geschreven. De conclusies kunnen gebruikt worden om de basisvaardigheden van leerkrachten te vergroten. Uit de opgedane ervaringen in de afgelopen drie jaar is de website www.proeftuintjes.nl voortgekomen, een MEGA-ZIN voor leerkrachten en een digitale themasessie kindgesprekken voeren.

De eindconclusies van de 3 projecten worden besproken in een bestuursvergadering van het SWV in december 2020 en daarmee de vervolgstappen bepaald.

Anja Baars

Directeur-bestuurder SWV Passend Onderwijs Apeldoorn PO
27 november 2020

Lectoraat Passend onderwijs

Onderzoek naar drie innovatieve trajecten voor positief passend onderwijs bij SWV Apeldoorn vanuit het lectoraat Passend onderwijs van Dr. Annemieke Mol Lous.

Sinds de start van een drietal innovatie trajecten voor positief passend onderwijs van het SWV Apeldoorn in 2017 ben ik betrokken als onderzoeker vanuit mijn lectoraat passend onderwijs bij Educatieve faculteit van de Hogeschool Leiden en de pabo van de Thomas More Hogeschool Rotterdam. Mijn opdracht bij de hogescholen is het onderzoeken en beschrijven van effectieve vormen van passend onderwijs om van daaruit scholen, besturen en Samenwerkings Verbanden te adviseren en te ondersteunen om dit praktisch vorm te kunnen geven. Ook worden de opbrengsten van de onderzoeken gebruikt om de pabo opleidingen van de beide hogescholen te adviseren over hoe zij in het curriculum meer kunnen inzetten op effectief passend onderwijs. Op basis hiervan zijn er in het curriculum van de opleidingen succesvolle programma 's ontwikkeld voor o.a. minoren passend onderwijs, de inbedding in de initiële opleidingen en de nascholing. De afgelopen jaren was ik bij diverse SWV verbonden als o.a. lid van de Academische Raad van het SWV passend onderwijs VO in Kennemerland Noord, SWV Leiden PO, SWV Kindkracht in Voorne Putten. Op basis van het onderzoek adviseer ik o.a. de Onderwijsraad en het Ministerie van OCW.

Internationaal ben ik betrokken bij diverse universiteiten en hogescholen op het gebied van passend onderwijs. O.a. bij de Universiteit van Malta, Universiteit van Bahir Dar, ATEE (Association for Teacher Education Europe) en ENSEC (European Network for Social Emotional Competences in schools), DCDD (Dutch Coalition on Development and Disability) en de Werkgroep Onderwijs Buitenland van Nederlandse Kinderpostzegels.

Voor onderliggend onderzoeksrapport zijn een drietal innovatie trajecten voor positief passend onderwijs onderzocht en geëvalueerd die tussen 2017 en 2021 bij het SWV Apeldoorn zijn uitgevoerd. Wat werkt er voor positief passend onderwijs en hoe kunnen we daar meer van doen? Een oplossingsgerichte benadering van praktijkgericht evaluatie en ontwerp onderzoek.

Dr. Annemieke Mol Lous

Lector Passend Onderwijs / Inclusive Education
Hogeschool Leiden & Thomas More Hogeschool Rotterdam

Dr. Annemieke Mol Lous
oktober 2019

In maart 2019 is de eerste Impulsklas bij het Samen Werkings Verband (SWV) Apeldoorn van start gegaan. Het SWV heeft lector dr. Annemieke Mol Lous gevraagd om onderzoek te doen naar de effecten van de Impulsklas en op basis hiervan aanbevelingen te formuleren.

In dit onderzoeksverslag wordt kort beschreven wat de impulsklas is, wat de impulsklas heeft opgeleverd en wat mogelijke vervolgstappen zouden kunnen zijn voor het SWV.

Algemene introductie

De Impulsklas is in 2014 in Nederland geïntroduceerd door Impuls organisatie, advies en training (Schober, K. 2014). Sindsdien hebben er 27 impulsklassen gedraaid door heel Nederland. De Impulsklas is ook genomineerd voor diverse innovatieve aanpakken voor passend onderwijs in Nederland.

De Impulsklas is gebaseerd op de "Family Class", een aanpak uit Denemarken die met veel succes probleemgedrag verbetert en uitval van leerlingen voorkomt. De kracht van deze aanpak is de versterking van de driehoek school-kind-ouders en de focus op wat wél lukt. De Impulsklas betreft ouders op een actieve en positieve manier bij het onderwijs en bij de aanpak van het gedrag van hun kind. Ook de leerling vervult een actieve rol, met name in het vaststellen van gedragsdoelen (Onderwijsraad, 2010). Een van de uitgangspunten is dat ouders mede verantwoordelijkheid nemen voor de ontwikkeling van de sociale, schoolse en persoonlijke vaardigheden van hun kinderen, zodat de kinderen in staat zijn om zich goed te ontwikkelen binnen het onderwijs (Knudsen, 2009). Een ander uitgangspunt van de Impulsklas is de oplossingsgerichte houding: het is makkelijker en effectiever om oplossingen te bedenken dan problemen op te lossen (Berg, 1991; Chan et al. 2014). Dit sluit aan bij het model van Ryan & Deci (2000) om de motivatie van leerlingen te vergroten door een goede balans tussen relatie, autonomie en competentie.

De impulsklas in Apeldoorn

Het SWV heeft een leerkracht en een ambulante begeleider laten trainen om gecertificeerd Impulsklas begeleider te worden. Deze twee begeleiders zijn in maart 2019 gestart met de eerste groep leerlingen en hun ouders.

De groep Impulsklasleerlingen is geformeerd op basis van aanmelding via de intern begeleiders van alle scholen van het SWV. Daaruit is een groep geselecteerd van 8 jongens in de leeftijd van 7 – 9 jaar en (een van) hun ouders. Deze jongens dreigen uit te vallen binnen hun groep op basis van gedrag, leer of sociale problemen. In de intake is vastgesteld aan welke persoonlijke doelen de leerlingen gaan werken. Deze persoonlijke doelen zijn beschreven op een zogenaamde 'doelenkaart'. Gedurende 12 weken werken de leerlingen en hun ouders een ochtend in de week aan hun schoolwerk onder begeleiding van de impulsklas begeleiders. De andere dagen werken zij in hun eigen klas verder. Leerlingen en ouders vullen 6 keer per dag een doelenkaart in en de leerkracht van de eigen school vult ook een aantal keren per dag de doelenkaart in. De focus ligt op kleine concrete gedragsveranderingen.

Om de effecten van de Impulsklas te kunnen meten is onderzoek met een gemengd design uitgevoerd met zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek. Op basis van interviews, semi-structureerde evaluatie onderzoeken (start, tussen en eind evaluaties), focusgesprekken, observaties en diverse vragenlijsten is in kaart gebracht hoe leerlingen, leerkrachten en ouders de Impulsklas hebben ervaren.

De volgende vragen staan daarbij centraal:

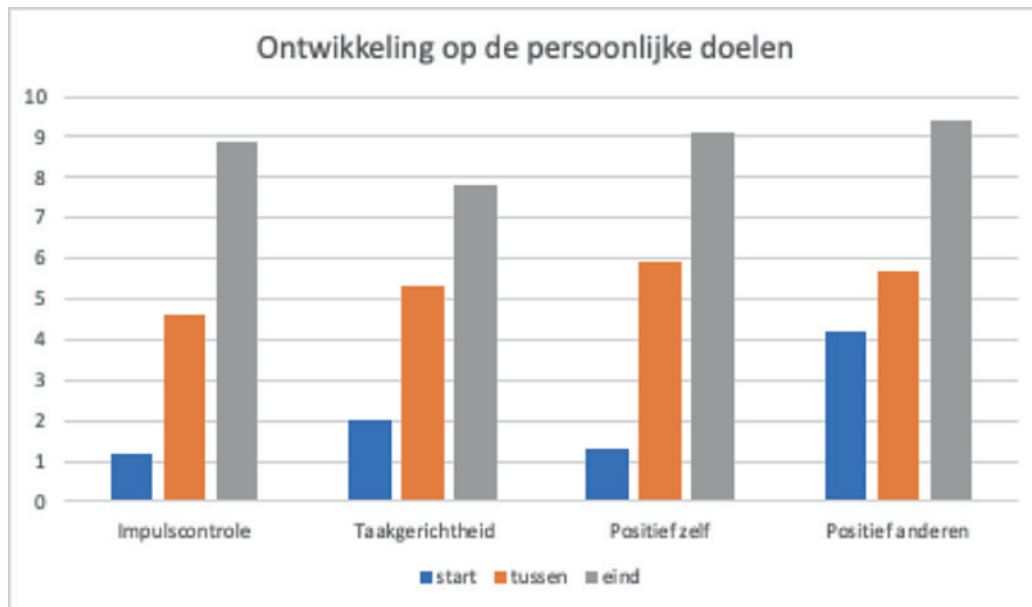
- aan welke doelen hebben de leerlingen gewerkt in de Impulsklas?
- in hoeverre is er sprake van groei op de persoonlijke leer- en gedragsdoelen van de leerlingen?
- welke elementen worden als effectief ervaren?
- hoe heeft het welbevinden van de leerlingen zich ontwikkeld?
- welke tips en adviezen moeten worden mee genomen bij de opvolging van de Impulsklas?

Aan welke doelen hebben de impulsklas leerlingen gewerkt en hoe hebben zij zich daarop ontwikkeld?

Tijdens de intake zijn de persoonlijke leerdoelen van de leerlingen in overleg vastgesteld. Voor elke leerling zijn er vier concrete praktische, positief geformuleerde leerdoelen opgesteld in nauw overleg tussen leerling, ouder, leerkracht (of IB-er) en impulsklasbegeleider.

De persoonlijke doelen van de leerlingen gaan vooral over impulscontrole zoals het stoppen met het maken van geluiden, ontspannen of een time-out nemen als het teveel wordt. Daarnaast zijn hun doelen vooral gericht op het taakgericht werken en het positief kijken naar zichzelf en naar anderen.

Het is duidelijk dat bijna alle kinderen een enorme groei hebben doorgemaakt op de doelen die zij hadden geformuleerd. In het algemeen zijn de leerlingen en de ouders iets positiever dan de leerkrachten. De grootste vooruitgang wordt geboekt op het gebied van impulscontrole en het ontwikkelen van een positief zelfbeeld. De taakgerichtheid van de leerlingen is ook sterk verbeterd. Ook ervaren de leerlingen dat zij veel positievere relaties met andere leerlingen van hun reguliere klas kunnen aangaan en onderhouden. Een opvallende uitkomst is dat de twee leerlingen die altijd storende geluiden maakten in de klas, dit nu helemaal niet meer doen.

Wat vinden leerlingen, ouders en leerkrachten de belangrijkste opbrengsten?

Door het bestuderen en analyseren van alle semi gestructureerde evaluaties (start- tussen- eind), aantekeningen van de impulsklasbegeleiders en door het voeren van focusgesprekken met leerlingen, ouders en leerkrachten hebben we gekeken welke opbrengsten leerlingen, ouders en leerkrachten ervaren m.b.t. de deelname aan de Impulsklas.

De leerlingen geven aan dat ze allemaal veel positiever zijn over zichzelf, school en anderen. Ook hun concentratie en werkhouding ervaren zij als goed verbeterd. Dit verschilt uiteraard wel per leerling. Sommige leerlingen kunnen nu 30 minuten stil werken, anderen kunnen nu 15 minuten stil werken. Ze zijn allemaal erg blij dat de relaties die ze hebben met zowel mede leerlingen van hun reguliere klas, met hun leerkracht en met hun ouders echt verbeterd zijn.

Leerlingen geven aan dat zij vooral veel hebben geleerd door (in ondergenoemde volgorde):

1. Het vieren van successen als iets goed gaat, ook al is het een klein stapje.
2. Samen met papa of mama werken aan verbeteringen in gedrag en leren.
3. Het oefenen met de doelen en het gebruik van de doelenkaart.
4. Het werken met energizers en ontspanningsoefeningen.

Leerlingen beoordelen de Impulsklas gemiddeld met een 9,2.

De ouders geven aan dat zij hun kind beter begrijpen en dat zij meer geduld hebben met hun kind. De leerlingen hebben allemaal een betere werkhouding ontwikkeld en de relatie met hun eigen kind is aanzienlijk verbeterd. Ook geven de meeste ouders aan dat de relatie van hun kind met de leerkracht duidelijk verbeterd is. Dat geeft hen rust en vertrouwen. De relatie met de leerkracht is in enkele gevallen niet verbeterd.

Ouders geven aan dat zij vooral veel hebben geleerd door (in ondergenoemde volgorde):

1. De positieve benadering in de Impulsklas.
2. Het oefenen van vaardigheden met hun kind.
3. De energizers, ontspanningsoefeningen en andere werkvormen.
4. Het uitwisselen van ervaringen met andere ouders.

Ouders beoordelen de Impulsklas met gemiddeld een 8,8.

De meeste leerkrachten geven aan dat ze nu meer en beter contact hebben met de leerling, dat ze zich meer bewust zijn van het gedrag van de leerling en hoe ze dat kunnen beïnvloeden op een positieve manier.

Leerkrachten geven aan dat zij vooral veel hebben geleerd door (in ondergenoemde volgorde):

1. Het werken met kleine concrete doelen.
2. Het werken met complimenten (ook door de andere kinderen in hun klas).
3. Het werken met energizers en ontspanningsoefeningen.

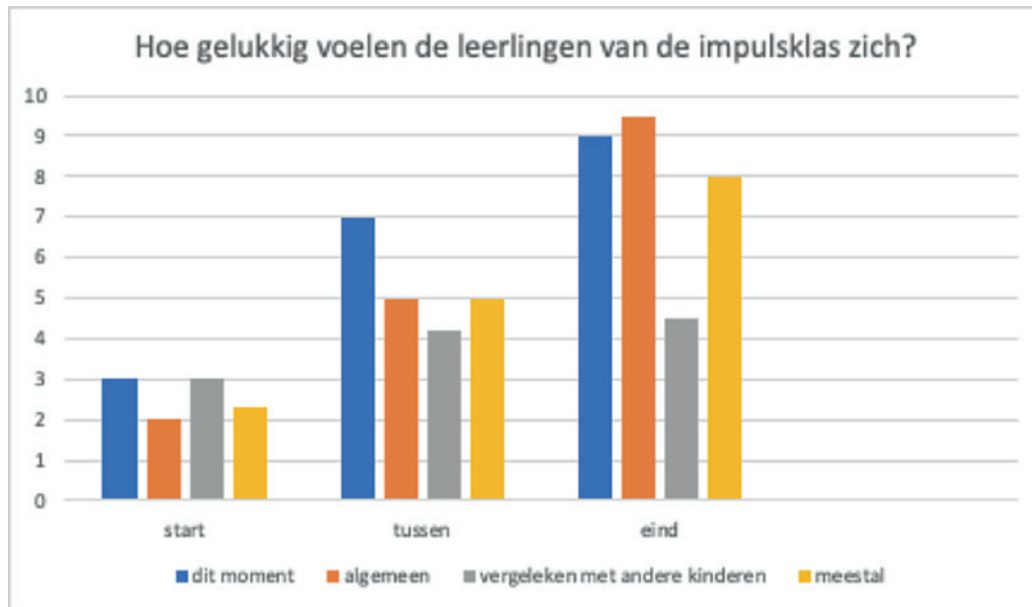
Leerkrachten beoordelen de Impulsklas met gemiddeld een 7,8.

Is het gevoel van welbevinden veranderd bij de leerlingen?

Om te zien hoe het welbevinden van de leerlingen zich heeft ontwikkeld in de tijd dat ze de Impulsklas volgen, is een vragenlijst "geluk" afgenomen. Deze vragenlijst is ontwikkeld vanuit het International Positive Education Network (IPEN) en is vertaald naar het Nederlands door een samenwerking van Universiteit Twente, Universiteit Utrecht en Driestar Hogeschool. Leerlingen beantwoorden 4 vragen over hoe gelukkig zij zich voelen:

- Op dit moment
- In het algemeen
- Meestal gelukkiger dan andere kinderen
- Meestal ongelukkiger dan andere kinderen

De lijst is afgenomen bij de start, bij de tussen evaluatie en bij de laatste bijeenkomst van de Impulsklas.

In het algemeen zien we dat de Impulsklasleerlingen zich tijdens het traject gelukkiger zijn gaan voelen. Dit geldt voor bijna alle leerlingen. Een leerling geeft aan dat hij zich nog steeds best ongelukkig voelt. Opvallend is dat de leerlingen zich op het moment van invullen van de lijst (in de Impulsklas) het meest gelukkig voelen bij de start en bij de tussen evaluatie. Uiteindelijk gaat hun algemene ervaring van geluk sterk omhoog. In vergelijking met andere kinderen geven ze aan dat ze zich toch vaak minder gelukkig voelen dan andere kinderen.

Welke tips hebben Impulsklasbegeleiders?

De Impulsklasbegeleiders geven aan dat het heel dankbaar is om met deze groep leerlingen en hun ouders te werken in de Impulsklas. Zij zijn ook trots op de vooruitgang die deze leerlingen hebben geboekt.

Hun zorgen liggen vooral bij:

- Transfer naar de reguliere klas. Zowel ouders als impulsklasleerkrachten geven aan dat het wezenlijk is voor het succes van de Impulsklas dat de leerkracht van de reguliere klas van de leerling de doelenkaart regelmatig invult en ook de ontwikkeling van de leerling in de groep positief ondersteunt. De meeste leerkrachten doen dit wel, al kost het ze wel veel tijd. Daar waar de relatie met de leerkracht niet echt verbetert omdat deze bijvoorbeeld niet achter de Impulsklas wekwijze staat en/of geen tijd wil besteden aan de doelen, kan het ontwikkelingsproces stagneren. Aan de andere kant zijn er ook leerkrachten die zelf actief inzetten op de ontwikkeling van het kind. De sterkste effecten worden gezien bij leerkrachten die werkvormen en positieve psychologie principes uit de Impulsklas ook inzetten in hun klas. Ook voor andere leerlingen.
- Ouders die teveel aan hun hoofd hebben om echt mee te doen. Sommige ouders hebben zoveel op hun bordje (of hebben onrealistische verwachtingen) dat het ze niet lukt om consequent en positief te blijven tijdens de Impulsklas. Dan is het ook

moeilijk om het proces goed te doorlopen met hen. De leerling moet het dan soms alleen uitvinden hetgeen niet de bedoeling is van de Impulsklas.

Hun aanbevelingen

Het was een succesvol traject. Bijna alle leerlingen hebben een positieve ontwikkeling doorgemaakt. Het verdient zeker aanbeveling om door te gaan met deze ontwikkeling.

Bij de Intake van de Impulsklas is het van belang om de verwachtingen die er zijn t.a.v. de leerkracht van de reguliere school en de ouders nog transparanter te maken.

Het is van groot belang dat er goede transfer kan plaats vinden naar de reguliere leerkracht en dat er goed kan worden afgestemd. Bij de Intake moet dit ook worden mee genomen.

(Alle) leerkrachten zouden tools aangereikt moeten krijgen om werkvormen en methodieken vanuit de Impulsklas toe te passen in hun eigen groep. Dit kan preventief werken en meerdere kinderen kunnen dan profiteren van de winst die te behalen is.

Welke tips en aanbevelingen hebben leerlingen, ouders en leerkrachten?

Leerlingen

Leerlingen geven aan dat ze het heel erg naar hun zin hebben gehad en dat ze veel geleerd hebben. Leerlingen die in hun reguliere klas goed zijn ondersteund in hun proces, zijn positiever en laten meer groei zien. Zij vinden het ook erg belangrijk dat hun leerkracht hen erbij helpt. Daar waar de reguliere klas van de Impulsklas leerling ook actief is betrokken, vindt de meeste groei plaats. Impulsklas leerlingen ervaren de steun van hun klasgenoten als heel erg ondersteunend.

Ouders

Ouders geven allemaal aan dat ze erg hebben kunnen profiteren van de Impulsklas en dat ze "eigenlijk ieder kind een Impulsklas gunnen". Ook geven ze aan dat in het reguliere onderwijs veel meer onderdelen van de Impulsklas een plek zouden moeten krijgen. "Omdat het werkt...".

Leerkrachten

Leerkrachten laten een meer wisselend beeld zien. Ze zien de groei en de ontwikkeling maar vinden het vaak wel erg veel tijd kosten om doelenkaarten consequent in te vullen en tijd te maken voor begeleiding en overleg.

De meeste leerkrachten zijn wel erg nieuwsgierig naar wat er allemaal gebeurt in de Impulsklas en wat zij daarvan zouden kunnen doen in hun reguliere klas.

Conclusies en aanbevelingen m.b.t. de Impulsklas in Apeldoorn (2019)

Conclusies

Leerlingen, ouders en leerkrachten zijn positief over de effecten en het proces van deze eerste Impulsklas. De leerlingen en hun ouders zijn het meest positief en waarderen de Impulsklas gemiddeld met respectievelijk een 9,2 en een 8,2. De leerkrachten zijn ook positief en waarderen het gemiddeld met een 7,8.

In de Impulsklas is vooral gewerkt aan persoonlijke doelen m.b.t. impulscontrole, taakgericht werken en het positief kijken naar zichzelf en naar anderen. De grootste vooruitgang is gemaakt op de doelen m.b.t. impulscontrole en het ontwikkelen van een positief zelfbeeld. Hun

werkhouding is verbeterd en met name hun taakgerichtheid is toegenomen. Ook ervaren de leerlingen positievere relaties met de leerkracht en de andere leerlingen van hun reguliere klas en met hun ouders.

Leerlingen geven aan dat zij vooral veel hebben geleerd door het vieren van successen, het samenwerken met hun ouders, het oefenen met de doelen en het gebruik van de doelenkaart. Ook het werken met energizers en ontspanningsoefeningen hebben zij ervaren als ondersteunend.

De ouders geven aan dat zij hun kind beter begrijpen en dat zij meer geduld hebben met hun kind. Ook zij geven aan dat de werkhouding van hun kind verbeterd is en dat hun kind een betere relatie heeft met medeleerlingen, met de leerkracht en met de ouders. Dit komt volgens hen vooral de positieve benadering, het oefenen van de vaardigheden en de leuke werkvormen. Ook vinden zij het uitwisselen van ervaringen met andere ouders van grote waarde.

De meeste leerkrachten geven aan dat ze nu meer en beter contact hebben met de leerling, dat ze zich meer bewust zijn van het gedrag van de leerling en hoe ze dat kunnen beïnvloeden op een positieve manier. Zij waarderen vooral het werken met kleine concrete doelen, het complimenteren en het werken met energizers en ontspanningsoefeningen.

In het algemeen zien we dat de Impulsklasleerlingen zich tijdens het traject gelukkiger zijn gaan voelen. Dit geldt voor bijna alle leerlingen. Een leerling geeft aan dat hij zich nog steeds best ongelukkig voelt. Opvallend is dat de leerlingen zich op het moment van invullen van de lijst (in de Impulsklas) het meest gelukkig voelen bij de start en bij de tussen evaluatie. Uiteindelijk gaat hun algemene ervaring van geluk sterk omhoog. In vergelijking met andere kinderen geven ze aan dat ze zich toch vaak minder gelukkig voelen dan andere kinderen.

Hoewel we te maken hebben met een kleine groep in dit onderzoek, komen de conclusies goed overeen met de ervaringen in de andere Impulsklassen.

Aanbevelingen

Wat betreft de aanbevelingen komt vooral naar voren dat het belangrijk is dat de leerkrachten van de reguliere klassen goed participeren in het traject. Dit was regelmatig een punt van aandacht. Leerkrachten hadden geen tijd voor de doelenkaarten en het werken aan de persoonlijke doelen in de klas. Alle betrokkenen geven aan dat dit wezenlijk is voor het succes van dit traject.

Daar waar wel een goede transfer is gemaakt van de Impulsklas naar de reguliere klas, is het effect duidelijk groter. Daar waar de leerkracht van de reguliere klas werkvormen vanuit de Impulsklas in de eigen klas inzet en ook de mede leerlingen heeft betrokken bij het werken aan de persoonlijke doelen van de Impulsklas leerling, zien we de grootste impact. De steun van mede leerlingen en de nadruk op wat er werkt en wat er goed gaat blijkt bijzonder effectief.

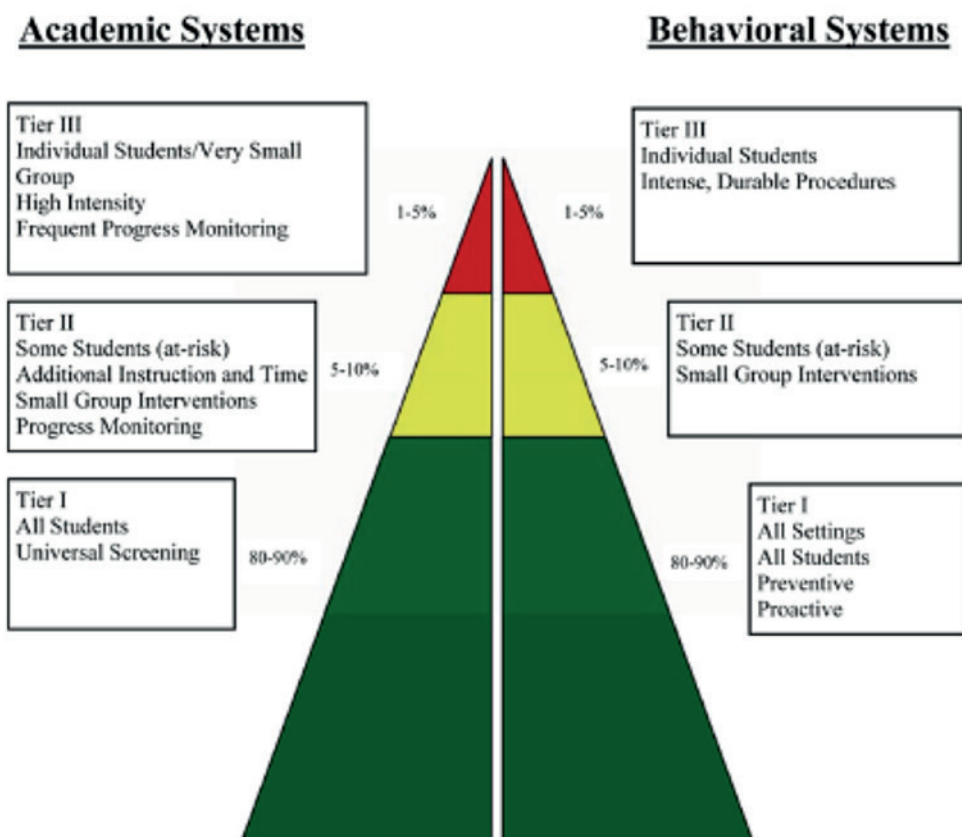
Een belangrijke aanbeveling is dan ook om te kijken hoe effectieve werkvormen en de positieve benadering vanuit de Impulsklas beter kunnen worden ingezet in de scholen. Er is al een start gemaakt met het trainen van de ontwikkelende leerkrachten in de "Proeftuintjes Positief Passend Onderwijs" in Apeldoorn. De Impulsklas is een voorbeeld van interventies op het niveau van de

top van de pyramide van het Response To Intervention (RTI) model. De proeftuintjes gaan over alle lagen en richten zich op het vergroten van de eerste twee lagen van de pyramide zodat de top met veel risico leerlingen in exclusieve en dure settings kan worden terug gebracht en zoveel mogelijk leerlingen kunnen profiteren van positief passend onderwijs in hun eigen school.

Tot slot

Het SWV heeft besloten om de pilot impulsklas niet direct een vervolg te geven, ondanks de zeer positieve ervaringen zoals hierboven beschreven.

In gezamenlijkheid zal een leerkracht die een leerling in de impulsklas heeft gehad, als pilot in het schooljaar 2019-2020 aan de gang gaan met de laatste aanbeveling nl hoe effectieve werkvormen en een positieve benadering vanuit de Impulsklas beter kan worden ingezet in de klas. Deze leerkracht wordt ondersteund door een onderwijsbegeleider uit de proeftuintjes en door het lectoraat Passend Onderwijs dr Annemieke Mol Lous. De ervaringen vanuit dit traject worden mee genomen in maart 2020 en naast deze rapportage gelegd. Doel is te onderzoeken hoe de effecten zijn als de leerkracht zijn/haar leerkrachtvaardigheden kan uitbreiden zoals hierboven beschreven.

Berg, I. K., & George, E. (1991). *Family preservation: A brief therapy workbook*. London: BT Press.

Chan, P. E., Graham-Day, K. J., Ressa, V. A., Peters, M. T., & Konrad, M. (2014). Beyond involvement: Promoting student ownership of learning in classrooms. *Intervention in School and Clinic, 50*(2), 105-113. doi:10.1177/1053451214536039

Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2001). Early teacher-child relationships and the trajectory of children's school outcomes through eighth grade. *Child Development, 72*(2), 625-638. doi:10.1111/1467-

Knudsen, H. (2009). The betwixt and between family class. *Nordisk Pedagogik, 29*, 149–162.

Oostdam, R., & Hooge, E. (2013). Making the difference with active parenting; forming educational partnerships between parents and schools. *European Journal of Psychology of Education, 28*(2), 337-351. doi:10.1007/s10212-012-0117-6

Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist, 55*, 68-78.

Rapportage over het traject inbedding effectieve elementen van de proeftuintjes en de Impulsklas door 'coaching on the job' van de leerkracht in de dagelijkse praktijk

Dr. Annemieke Mol Lous
augustus 2020

'Meer pleziertijd maak je samen met de kinderen!'

In augustus 2019 is gestart met een coachingstraject binnen het Samen Werkings Verband (SWV) Apeldoorn. Een leerkracht van een reguliere school had positieve ervaringen met het toepassen van elementen van de proeftuintjes en de Impulsklas. In overleg is een coachingstraject ingezet voor deze leerkracht door een ervaren Impulsklasbegeleider vanuit het SWV die ook heeft geparticipeerd in het proeftuintjes traject en nu een voortrekkers rol heeft bij de verdere implementatie van het gedachtengoed van de positieve psychologie binnen het SWV. Het SWV heeft lector positief passend onderwijs, dr. Annemieke Mol Lous gevraagd om dit traject te beschrijven en op basis hiervan aanbevelingen te formuleren.

In dit onderzoeksverslag wordt kort beschreven hoe de coaching is georganiseerd, wat er op school is gebeurd, welke resultaten het heeft opgeleverd en wat mogelijke vervolgstappen zouden kunnen zijn voor het SWV.

Algemene introductie, principes en werkvormen van de Impulsklas

De Impulsklas is in 2014 in Nederland geïntroduceerd door Impuls organisatie, advies en training (Loon, B. Van & Schober, K. 2014). Sindsdien hebben er meer dan 70 impulsclassen gedraaid door heel Nederland. De Impulsklas is ook genomineerd voor diverse innovatieve aanpakken voor passend onderwijs in Nederland.

De Impulsklas is gebaseerd op de "Family Class", een aanpak uit Denemarken die met veel succes probleemgedrag verbetert en uitval van leerlingen voorkomt. De kracht van deze aanpak is de versterking van de driehoek school-kind-ouders en de focus op wat wél lukt. De leerling vervult een actieve rol, met name in het vaststellen van gedragsdoelen (Onderwijsraad, 2010). Een van de uitgangspunten is dat ouders mede verantwoordelijkheid nemen voor de ontwikkeling van de sociale, schoolse en persoonlijke vaardigheden van hun kinderen, zodat de kinderen in staat zijn om zich goed te ontwikkelen binnen het onderwijs (Knudsen, 2009). Een essentieel uitgangspunt van de Impulsklas is de oplossingsgerichte houding: het is makkelijker en effectiever om oplossingen te bedenken dan problemen op te lossen (Berg, 1991; Chan et

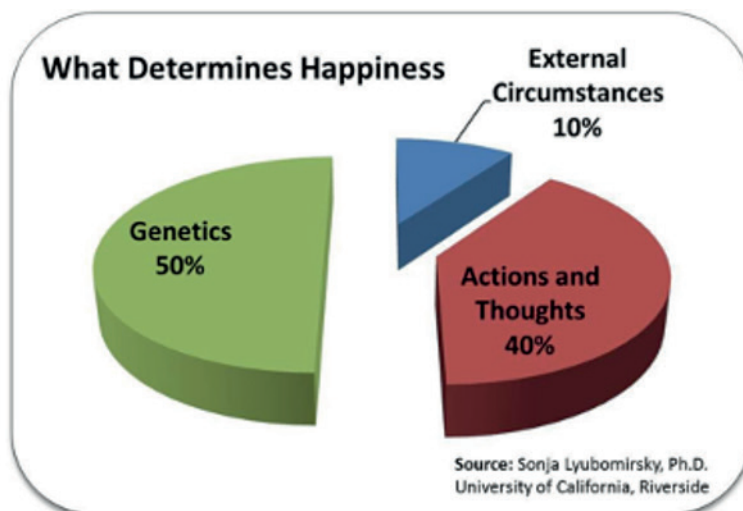
al. 2014). Dit sluit aan bij het model van Ryan & Deci (2000) om de motivatie van leerlingen te vergroten door een goede balans tussen relatie, autonomie en competentie. Impuls organisatie en advies is een van de partijen die de Familyclass omgebouwd heeft tot een Impulsklas met diverse elementen van de positieve psychologie.

De postieve psychologie richt zich op het welbevinden van mensen door te kijken naar wat er al goed gaat en dat verder uit te breiden. Het is gebaseerd op een groeiend aantal onderzoeken en pijlers waaronder de **'Mindset' theorie** van Carrol Dweck, de **'Broaden en build' theorie** van Barbara Frederickson en het **Geluks onderzoek** van Sonja Lyubomirski. Voor het vormgeven van positief onderwijs wordt gewerkt met het **'PERMA' model** van Seligman.

Onderzoek naar geluk

Een van de meest geciteerde onderzoeken op het gebied van geluk is gebaseerd op longitudinaal onderzoek en op experimenten. Sonja Lyubomirski (2005) beschrijft hoe ons vermogen om gelukkig te zijn voor 50% bepaald wordt door erfelijke aanleg, 10 % door de omstandigheden en 40 % door bewust activiteiten in te zetten die bijdragen aan jouw welbevinden. Deze cijfers zijn een indicatie maar geven wel aan hoe belangrijk het is dat we weten wat ons welbevinden bevordert en hoe we dat kunnen inzetten. Hier ligt een belangrijke taak voor onderwijs en opvoeders.

Om actief te gaan werken aan het voeden van eigen gedachten en acties, heb je een groei mindset nodig om aan de slag te gaan. Het werken aan een groei mindset is daarom een belangrijk onderdeel van de positieve psychologie en het oplossingsgericht werken.

Mindset theorie

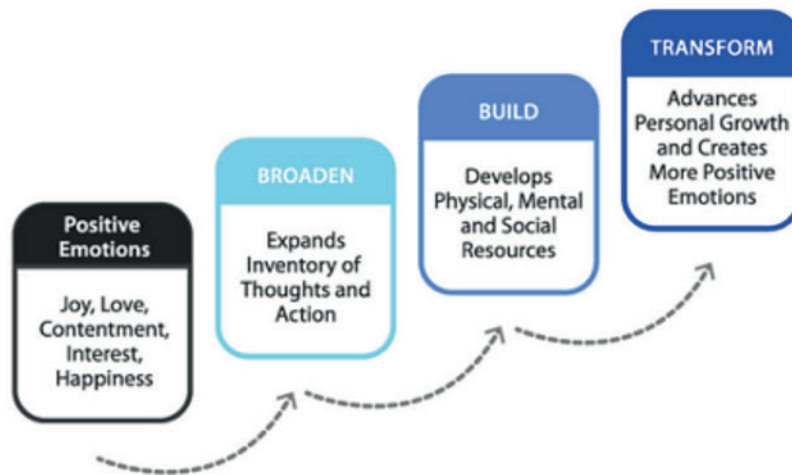
Het wetenschappelijk werk van Carol Dweck (2012) geeft aan dat het belangrijk is om te werken aan een "groei mindset". Mindset is het Engelse woord voor 'overtuiging'. Het staat voor de manier waarop kinderen (en volwassenen!) denken over zichzelf en in het bijzonder over hun intelligentie en kwaliteiten. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen een vaste mindset en een groeimindset. Kinderen die sterk denken vanuit een vaste mindset geloven dat hun persoonlijke eigenschappen vaststaan. Je bent met een vaststaande hoeveelheid intelligentie en kwaliteiten geboren en dat verander je niet zomaar. Kinderen die sterk denken vanuit een groeimindset daarentegen geloven dat ze zichzelf steeds kunnen blijven verbeteren en ontwikkelen. Je talenten zijn slechts het startpunt; je kunt steeds blijven groeien door hard te werken en ervaring op te doen.

Als je meer kunt werken aan een groeimindset, ervaar je meer welbevinden en ben je gemotiveerd om uitdagingen aan te gaan zodat je kunt "floreren". Welbevinden en positieve emoties zijn van groot belang om daadwerkelijk actief aan de slag te gaan. Vanuit positieve emoties zie je kansen en kun je groeien.

Broaden en build theorie

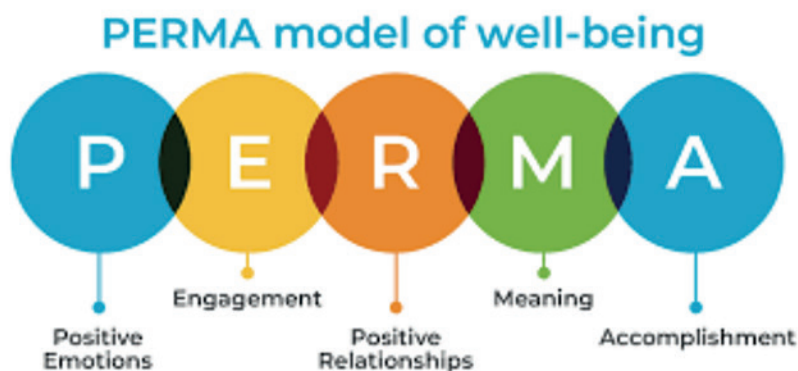
Barbara Frederickson (2004) beschreef in haar theorie het belang van het cultiveren van positieve emoties. Dit is gebaseerd op o.a. psychologisch- en neurowetenschappelijk onderzoek. Negatieve emoties versmallen het denken omdat ze evolutionair gezien gekoppeld zijn aan gevaar. Bij gevaar moet je niet teveel mogelijkheden hebben. Je moet vechten of vluchten. Dit was en is in extreem gevaarlijke situaties dus een overlevingsstrategie die nog steeds diep in ons brein verankerd is. Positieve emoties daarentegen bevorderen juist creativiteit en groei. Het is van belang om te werken aan een positieve emotie om zo successen te kunnen behalen en daardoor de motivatie te voeden om uitdagingen aan te gaan. Dan kan persoonlijke groei ontstaan hetgeen dan weer leidt tot meer positieve emoties.

Het PERMA model

Het PERMA model (Seligman, 2018) vormt de basis van positief onderwijs. Het is ontwikkeld op basis van veel onderzoek en vervolgens door positief onderwijs vorm te gaan geven in o.a. Australië en Scandinavië. In Nederland is het nog betrekkelijk nieuw. Het geeft aan waar de school vooral op focust en van een aantal scholen is beschreven hoe dat kan worden vormgegeven.

Belangrijk is de basis van welbevinden (P = Positive emotions), vervolgens is het van belang dat de leerling zich betrokken voelt (E = Engagement), dat de leerling positieve relaties ervaart en onderhoudt (R = Relationships), dat het betekenisvol is voor de leerling (M=Meaning) en dat het ook werkelijk leidt tot ontwikkeling en prestaties (A = Accomplishments).

Oplossingsgericht werken

Bij het oplossingsgericht werken maak je leerlingen bewust van al geboekte vooruitgang en bekijk je wat er nodig is voor een volgende stap in de gewenste richting.

Bovengenoemde principes zijn dan ook bij de Impulsklas en bij dit project ingezet op basis van eerdere ervaringen en onderzoek. Dit is vooral zichtbaar in:

- het werken aan een positieve veilige sfeer en relatie
- het werken met kleine concrete stappen
- het betrekken van mede leerlingen (supporters)
- focussen op wat er goed gaat
- het zichtbaar maken van groei en
- het vieren van successen.

Waarom dit traject?

Begin 2019 heeft het SWV Apeldoorn een pilot gedraaid met een eerste Impulsklas. De effecten hiervan waren zeer positief (Mol Lous, 2019). Op basis van het feit dat het SWV Apeldoorn vooral wil werken aan het versterken van leerkrachten in het bieden van positief passend onderwijs en bevindingen vanuit eerdere onderzoeken is gekozen voor een vervolg pilot. Hierbij worden ervaringen vanuit de Impulsklas ingezet voor coaching on the job van een leerkracht die actief betrokken is geweest bij het inzetten van werkvormen vanuit de Impulsklas voor een van haar leerlingen. Deze leerling was een deelnemer van de Impulsklas en de betrokken leerkracht heeft ook de medeleerlingen actief betrokken bij dit proces waardoor het positieve effect versterkt werd.

Uit onderzoek naar de effecten van de Impulsklas blijkt dat daar waar de leerkrachten en leerlingen van de reguliere klassen actief inzetten op het werken aan vaardigheden in de klas, een beter resultaat gevonden wordt. Ook wordt door alle betrokkenen aangegeven dat een aantal elementen eigenlijk in alle scholen aanwezig zouden moeten zijn zoals de positieve benadering vanuit talenten en kwaliteiten, maatwerk en meer eigenaarschap van kinderen. Ook leerkrachten geven aan meer te willen weten wat er precies gebeurt om er dan ook zelf meer mee te kunnen doen, zoals het voeren van goede gesprekken met kinderen en ouders en het werken met persoonlijke - en groepsdoelen. (De Jonge, 2015; Mol Lous, 2019; Vromans 2020). Dit sluit aan bij de laatste aanbevelingen van de Evaluatie commissie passend onderwijs en de Onderwijsraad (2020) die allen aangeven dat er meer direct moet worden ingezet op vaardigheden van de leerkrachten, ouderbetrokkenheid, flexibele arrangementen en eigenaarschap van leerlingen.

Deze pilot met coaching on the job sluit aan bij het ingezette traject van de proeftuintjes positief passend onderwijs dat vanaf 2017 is uitgevoerd en doorontwikkeld in Apeldoorn.

Wat hield het traject in?

Het SWV heeft afgelopen schooljaar tijd en middelen beschikbaar gesteld om een pilot project te draaien op basis school De Eendracht waarbij een leerkracht van deze school Savannah Gunther "on the job gecoacht" is door Ilona Lutgendorff, een ervaren onderwijsbegeleider op gebied van positief passend onderwijs van het SWV. De coaching is gericht op het (nog meer) inzetten van effectieve elementen uit de Impulsklas en de Proeftuintjes positief passend onderwijs in de reguliere klas. De leerkracht is 1 uur per week vrijgesteld van taken voor overleg met de coach, voorbereiding van de activiteiten, co-teaching en het beschrijven hiervan. In overleg zijn deze uren geclusterd tot een dag per 6 weken waarop er vervanging was voor de groep.

In de ochtend werden er gesprekken gevoerd met leerlingen

In de middag was er tijd voor inlezen, verdiepen, werkvormen en materialen kiezen, plannen en voorbereiden. Ook was er dan een moment van coaching en hield Savannah haar logboek bij.

De coaching vond elke 3-5 weken plaats. Meestal op de school, soms telefonisch. Ook zijn er vier observaties uitgevoerd in de klas door de coach. De leerkracht en de coach hebben een logboek bijgehouden en er zijn evaluatie gesprekken geweest in diverse samenstellingen.

In totaal aan coaching:

- 10 coach contacten
- 6 tussentijdse contacten
- 4 observaties
- Eindevaluatie met de leerlingen (kon helaas niet doorgaan vanwege Corona)

Vragen bij dit coachingstraject:

1. Lukt het de leerkracht om meer in de klas zelf te werken met positieve elementen van de impulsklas vanuit expertise en begeleiding van en door een expert begeleider?
2. Hoe lukt dat voor de groep en voor individuele leerlingen?
3. Wat wordt er ingezet en wat wordt als effectief ervaren?
4. In hoeverre heeft het proces dat de betrokken leerkracht door maakt effect op andere leerkrachten binnen de school en eventueel daarbuiten?

Om dit coachings traject te kunnen beschrijven is onderzoek met een gemengd design uitgevoerd met zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek. Op basis van document analyse, interviews, semi- gestructureerde evaluatie onderzoeken (start, tussen en eind evaluaties), focusgesprekken en observaties is in kaart gebracht hoe de leerlingen, de leerkracht en de coach dit coaching-on-the-job-traject hebben ervaren.

De volgende vragen staan daarbij centraal:

- aan welke doelen heeft de leerkracht gewerkt en hoe ervaart zij het resultaat?
- welke elementen heeft de leerkracht ingezet en wat heeft zij ervaren als effectief?
- in hoeverre is er sprake van groei op de leer- en gedragsdoelen van de leerlingen? zowel voor de hele groep als voor individuele leerlingen?
- welke elementen worden als effectief ervaren?
- welke tips en adviezen moeten worden mee genomen bij de opvolging van dit traject?

Aan welke doelen heeft de leerkracht gewerkt en hoe?

Tijdens de eerste gesprekken zijn de persoonlijke doelen van de leerkracht besproken en vastgesteld.

Ontwikkeldoelen voor gedrag in de groep:

- de leerlingen weten wat er van ze verwacht wordt
- de leerlingen werken rustig en taakgericht
- de leerlingen luisteren naar elkaar.
- de leerlingen lossen samen problemen op
- een positieve sfeer
- een effectief en rustig leerklimaat
- meer plezier en minder conflicten bij het buitenspelen

Ontwikkeldoelen voor de leerkracht:

- meer tijd maken voor plezier met elkaar
- meer eigenaarschap aan de kinderen geven zodat er tijd ontstaat voor gesprekken en samen "leuke dingen" doen en leren
- structureel en soepel kunnen werken met doelen op een oplossingsgerichte manier.
- het inzetten van de schaalvraag
- het voeren van oplossingsgerichte gesprekken met de groep en met kinderen
- structureel en soepel kunnen inzetten van energizers

We zien dat de focus in dit proces vooral ligt op een positief klassenklimaat waarbij er positieve relaties zijn met en tussen de leerlingen, leerlingen meer taakgericht werken en meer samen oplossingen zoeken. De leerkracht kiest voor het gebruik van kleine concrete

doelen zoals dat gebeurt binnen de oplossingsgerichte aanpak en het inzetten van energizers. De coaching is erop gericht om het eigenaarschap van de leerlingen te vergroten door te werken aan het zelfvertrouwen van de leerkracht, het vergroten van het oplossingsgerichte handelingsrepertoire van de leerkracht en het aanreiken en begeleiden van specifieke werkvormen vanuit de positieve psychologie.

Doelen voor de hele groep: samen op weg!

In afstemming met de groep zijn er afspraken gemaakt om steeds een periode van 2 weken te werken aan gezamenlijke doelen. Deze doelen staan zichtbaar op het bord. Ze worden op een aantal momenten in de dag geëvalueerd en er worden punten verdiend. Bij een aantal behaalde punten, is er een beloning voor de leerlingen.

De eerste weken heeft Savannah vooral zelf de doelen opgesteld. Omdat de kinderen het leuk vonden om aan de doelen te werken, ontstond al snel de wens om zelf mee te denken bij het vast stellen van de doelen. Datzelfde gold voor de beloningen.

De behoefte van Savannah was om eerst te werken aan een rustige, veilige en gestructureerde manier van werken.

Er is gewerkt aan de volgende doelen:

Doel 1: Ik kan 30 minuten lang stil werken tijdens het rode stoplicht – behaald

Doel 2: Ik werk netjes in mijn schrift – Niet behaald

Doel 3: Ik kan de weektaak na elke les bijhouden en ik evalueer op vrijdag mijn persoonlijke doel - Behaald

Doel 5: Ik gebruik het weektaakbord op de juiste manier – behaald na extra week

Doel 6: Ik denk eerst na, voordat ik iets doe – behaald

Al snel werd duidelijk dat de kinderen zich (meestal) goed aan de doelen konden houden. Hun doelen waren zichtbaar op hun tafels en zowel Savannah als de mede leerlingen hielpen elkaar om de doelen te halen. De leerlingen en de leerkracht werden steeds gemotiveerder en het ging ook steeds meer vanzelf. De leerlingen doen erg hun best wat hun werk en de sfeer ten goede komt.

Secret friend: glundermomenten!

Deze werkvorm is vanaf december 2019 ingezet in diverse vormen waarbij kinderen elkaar complimenten geven of iets aardigs voor elkaar doen zonder dat de ander weet wie deze complimenten geeft. Het is gebaseerd op het feit dat iets doen voor een ander bijdraagt aan het welbevinden van beide betrokkenen en uiteindelijk voor de hele groep (zie ook het PERMA model en Random acts of Kindness). Het leverde veel "glundermomenten" op! De term Glundermomenten komt uit de methodiek Schatgravers (Matty van de Rijzen en Greetje Welten). Ook namen kinderen deze mooie complimenten en ervaringen mee naar huis waar het ook weer leidde tot positieve momenten met ouders en kinderen.

Vandaag gaan we weer een week lang werken met secret friend. Ik vertel erbij dat we dit keer pas aan het einde van de week gaan raden wie we denken dat de secret friend is. Alle kinderen trekken weer een lootje en complimenteren de leerling die ze op hun lootje hebben staan de hele week. Dit kan op verschillende manieren, zoals de motivatiekaartjes, een klein cadeautje of een briefje. De kinderen zijn heel enthousiast en leggen op verschillende momenten de kaartjes neer. Je ziet kinderen glunderen wanneer ze weer een kaartje hebben gehad en om zich heen kijken of ze nog kunnen zien van wie het kaartje komt. Vrijdag raden we met z'n allen wie we denken dat de secret friend is. Een aantal kinderen reageren verbaasd als ze zien wie de secret friend is. Ze hadden die persoon dan echt niet verwacht. Er is een fijne positieve sfeer in de groep. Na de Corona: voor ieder kind hangt er een brievenbusje (koffiefilter) in de klas. Groep 6 schrijft iedere dag een lief briefje voor een kind van groep 7 en andersom. Zij zijn elkaars secret friends. Het eerste wat de kinderen doen bij binnenkomst is het kijken in hun postvakje. Stralende gezichtjes, kleine glimlachjes, gejuich of een momentje van verlegenheid...

Doelen voor individuele leerlingen: Yes I can!

Vanaf januari 2020 is er ook gewerkt aan persoonlijke, individuele leerdoelen. Savannah had 5 kinderen op het oog, maar heeft uiteindelijk met twee kinderen gewerkt omdat ze dan voor hen meer tijd kon uittrekken. Met de coach is uitgewerkt hoe deze begeleiding op een oplossingsgerichte manier kon worden gevoerd en welke gesprekstechnieken daarbij van pas kunnen komen.

Hierbij is ook een methodiek ontwikkeld gebaseerd op de Impulsklas ervaringen en de ervaringen vanuit groeikracht trainingen (Schober en Lutgendorff, 2020. Zie bijlage). Bij deze werkvorm wordt gevraagd welke vaardigheden de leerling al goed gaat, wat al een beetje goed gaat en wat nog moeilijk. Samen met het kind worden de vaardigheden ingedeeld en wordt afgesproken welke stapjes het kind gaat ondernemen en wie daarbij kan helpen. Dit is een verdiepende variant van de "Kids Skills" gesprekstechniek (Furman, 2006).

De persoonlijke doelen van de leerlingen gaan vooral over impulscontrole zoals het negeren van anderen en taakgericht werken (plannen en rustig werken). Daarnaast was er ook aandacht voor het vragen om hulp.

Voorbeeld van een Oplossingsgericht Kindgesprek met Schaalvraag

Juf heeft van te voren schatgraver kaartjes uitgezocht over kwaliteiten van het kind.

Snel – harde werker – vrolijk – creatief – grappig

Doel van het gesprek

Ik wil jou graag helpen bij het behalen van jou doel. We hebben al samen doelen gesteld en we hebben ook al samen de schaalvraag ingevuld. Ik ben benieuwd hoe het nu gaat?

Hoe gaat het?

Vaardigheidskaartjes neerleggen.

Schaalvraag

Ik negeer andere leerlingen:

Van een 4 naar een 6 op de schaalvraag.

Ik kan rustig werken aan mijn toetsen:

Van een 3 naar een 5 op de schaalvraag.

Hoe is het gelukt?

Ik negeer andere leerlingen:

Het is mij gelukt om 2 stappen omhoog te gaan, omdat ik telkens aan het doel denk. Dat komt door Silas die mij herinnert en ook omdat het doel op de hoek van mijn tafel ligt. Ook is het gelukt omdat ik wordt herinnerd door de motivatiekaartjes.

Ik kan rustig werken aan mijn toetsen:

Ook bij dit doel ben ik 2 stappen omhoog gegaan doordat ik aan het doel moest denken en omdat de juf me meestal herinnerd. Ze zegt af en toe dat ik aan het doel moet denken na een toets of er ligt een motivatiekaartje op mijn tafel.

Wie helpt jou daarbij?

Ik negeer andere leerlingen:

S. (een mede leerling die supporter is), de juf of de doelen op de hoek van mijn tafel.

Ik kan rustig werken aan mijn toetsen:

Eigenlijk hetzelfde als bij het eerste doel.

Kan ik je er nog bij helpen de komende tijd?

Ik vind het fijn als je die kaartjes op mijn tafel legt of als je het even tegen mij zegt.

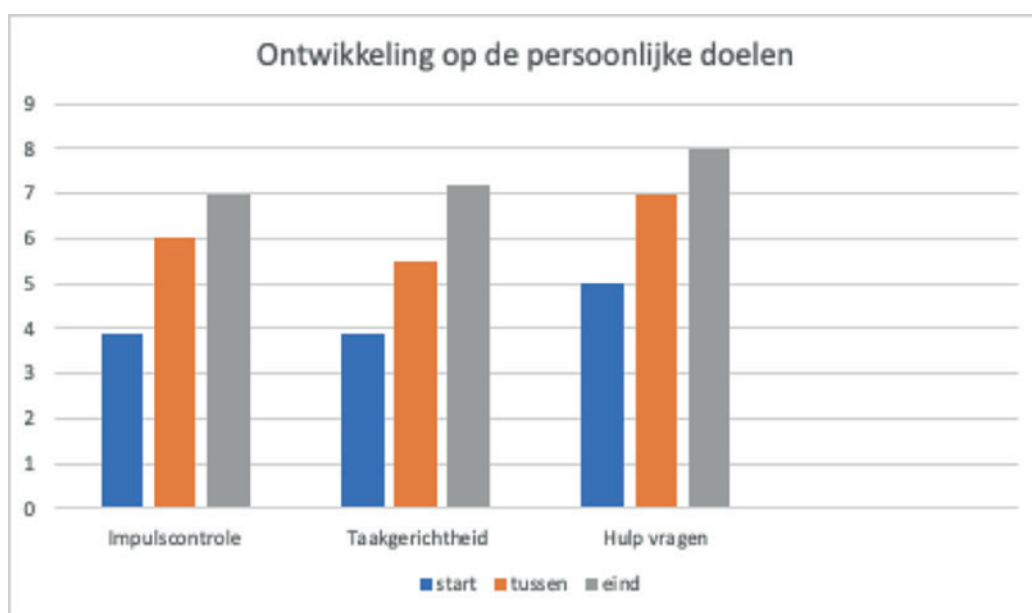
Wat maakt het nuttig om aan de doelen te werken?

Ik negeer andere leerlingen:

Dan kan ik me beter concentreren op mijn eigen werk en word ik minder snel afgeleid. Ook heb ik dan minder ruzie, doordat andere kinderen het soms vervelend vinden.

Ik kan rustig werken aan mijn toetsen:

Dan maak ik minder fouten en uiteindelijk betere cijfers.

Het is duidelijk dat alle kinderen groei hebben doorgemaakt op de persoonlijke doelen die zij hadden geformuleerd. De grootste vooruitgang wordt geboekt op het gebied van de taakgerichtheid, al is het verschil klein. Ook hun impulscontrole en het vragen om hulp is verbeterd.

Wat vinden de leerkracht en de leerlingen de belangrijkste opbrengsten?

Door het bestuderen en analyseren van alle semi gestructureerde evaluaties (start- tussen- eind), aantekeningen in de logboeken en door het voeren van focusgesprekken met Savannah en Ilona is gekeken welke opbrengsten leerlingen en de leerkracht ervaren m.b.t. de ontwikkelingen binnen dit traject.

Welke verbeteringen ziet de leerkracht vooral?

De leerkracht geeft aan dat er een veel positievere sfeer is, dat de leerlingen meer positief met elkaar omgaan en elkaar steunen, erg hun best doen en veel meer gemotiveerd zijn. Ook hun concentratie en werkhouding is goed verbeterd. Dit verschilt uiteraard wel per leerling. Wat ook opvalt is dat hun eigenaarschap enorm is vergroot. Zo kunnen ze veel beter zelfstandig en taakgericht werken waarvoor er meer tijd overblijft voor gesprekken en leuke dingen samen doen. Ook tijdens het buitenspelen gaat het aanzienlijk beter. Het doel "eerst denken dan doen", doorwerkend naar "niet buiten sluiten, maar insluiten" levert een opvallende verbetering op. Zoals gezegd is er meer "pleziertijd" en zijn er meer "glundermomenten".

Tijdens het buiten spelen hoor ik even kort iemand roepen: 'Nee dat is niet aardig, je moet juist iemand insluiten en niet buitensluiten'. Ik vind het fijn om te horen dat de uitleg van Ilona duidelijk is binnen gekomen bij de leerlingen en dat ze ook het positieve woord benoemen i.p.v. alleen buiten sluiten. Ik zie dat de leerlingen naar elkaar kijken en het spel voortzetten met de 'ingesloten' leerling.

Vandaag merk ik dat er een leerling naar mij toe wil lopen om te zeggen dat ze niet mee mag doen. Al snel hoor ik 'Kom je? We bedoelen het niet zo hoor!'. Ik kijk het meisje aan en ze loopt weer terug. Het ging bijna mis, maar de kinderen bedachten zich snel weer en riepen haar dus toch terug. Dit is wat je uiteindelijk wil bereiken met het doel. De kinderen denken eerst na, voordat ze iets eruit floepen waar ze laten spijt van krijgen. Dit zorgt er weer voor dat er uiteindelijk minder kinderen naar mij toe hoeven te komen met dat er problemen zijn, waardoor ik minder problemen hoef op te lossen. Het is dus voor zowel de kinderen als voor mij een win-win situatie als dit doel wordt behaald. Geen verdrietige of boze kinderen meer en een vrolijke juf die niet steeds politieagentje hoeft te spelen omdat er problemen tijdens het buitenspelen zijn.

De leerkracht geeft aan dat vooral de volgende elementen en werkvormen goed hebben gewerkt:

- Doelen concreet en goed zichtbaar op het bord en op de tafels
- Successen vieren en samen beloningen verdienen
- Kinderen positief benaderen en focus op wat er wel goed gaat
- Positieve werkvormen zoals “secret friend” en allerlei spelletjes en energizers
- Tijd maken voor echte gesprekken
- Gesprekken geven aan waar gedrag vandaan komt
- In gesprekken komen kinderen zelf met eigen oplossingen
- Handvaten voor het oplossingsgerichte gesprek
- Het werken met de schaalvraag
- Het werken met supporters en maatjes
- Soms sluiten ouders ook aan

Wat betreft de coaching geeft de leerkracht aan:

- Heel fijn om tijd en coaching te krijgen voor dit proces
- Heel fijn om zoveel concrete handvaten te krijgen van Ilona ook hoe je tijd en ruimte kunt maken om het toe te kunnen passen
- Een dag per 6 weken vrijgesteld en veranging voor de groep
- Tijd om te reflecteren en te verdiepen
- Wel lastig als er geen vervanging was
- Soms nog wat meer speelruimte nodig omdat er veel druk ligt van het programma van school

Qua materialen worden de volgende materialen vooral als ondersteunend ervaren door de leerkracht:

1. Motivatie kaartjes van de Nederlands Onderwijs Tentoonstelling
2. Positieve feedback zinnen van Platform Mindset
3. Vaardigheidskaartjes van PICA

Deze zijn pas op de markt gekomen aan het einde van deze Pilot. Savannah is voornemens deze variant vaardigheidskaartjes van Pica in te zetten voor SEO-gesprekken op school. Doordat je ze zo kan uitdelen lijken ze handzamer dan de versie van Schober en Lutgendorff. Qua inhoud werken we aan een combinatie voor SWV Apeldoorn.

4. Kaartjes Helen Purperhart
Zoals Yoga, Energizer, Massage en andere kaarten
5. Leefstijl werkvormen
6. Opkikker kaartjes (Marion Breider)
7. Groei taal en complimenten
8. Persoonlijke doelenkaarten (Katrien Schober en Ilona Lutgendorff)
9. Schaalladder van Ilona Lutgendorff (ontwikkeld voor gebruik in de Impulsklas)

De leerlingen geven aan dat ze nu meer en beter contact hebben met hun mede leerlingen, ze leren elkaar beter kennen, ontdekken nieuwe dingen over elkaar, luisteren beter naar elkaar en werken beter samen. Ook geven ze aan dat ze meer inzicht hebben in hun eigen gedrag en hoe ze dat kunnen beïnvloeden op een positieve manier. Hun taak- en werkhouding is verbeterd en ook het buitenspelen gaat veel beter.

Leerlingen geven aan dat zij vooral veel hebben geleerd door:

1. Het vieren van successen samen met de groep na het behalen van de doelen.
2. Het werken met kleine concrete en positief geformuleerde doelen.
3. Elkaar helpen door doelen samen te behalen
4. De doelen zichtbaar zijn in de klas en ook individueel op hun tafel
5. Het werken met complimenten (ook door de andere kinderen in hun klas).
6. Het werken met secret friends werkvormen
7. Het werken met energizers en oefeningen van Rots en Water.
8. Insluiten i.p.v. uitsluiten , het ontwikkelen van positieve taal en nieuwe positieve routines.

De coach geeft aan dat het vooral gaat om het ombuigen van de mindset en het kijken door de positieve, oplossingsgerichte bril. Het helpen om positief taalgebruik in te zetten en veel complimenten geven. De materialen en werkvormen waren helpend. Vooral als de coach daar ook systematisch op begeleidt hoe je dat kunt inzetten. Ook is het heel belangrijk om leerdoelen te kunnen formuleren met concrete kleine stapjes en om de schaalvraag goed in te kunnen zetten. Deze laatste 2 vaardigheden vragen echt om specifieke training. Daarnaast is het de kunst om bij de coaching een goede balans te vinden tussen aanreiken, loslaten en begeleiden. Tijdens het proces bleek er toch veel behoefte bij de leerkracht was aan structuur en hulp bij de planning.

Glundermomenten bij de coach

Ilona kijkt met veel plezier terug op dit traject. Het was mooi om te zien hoe het steeds meer ging "indalen". Vooral de momenten dat er echte transfer plaatsvond naar de groep waren ontroerend. Als Savannah de schaalvraag doet met de leerlingen, komt er zoveel moois uit voort. Daar groeit iedereen van. Ook als Savannah zelf steeds meer met secret friend en complimenten gaat doen is prachtig om mee te maken. En ook haar lef om echt zelfstandig in gesprek te gaan op een oplossingsgerichte manier bezorgde mij glundermomenten. Ze betrok zelfs een van de ouders bij het gesprek en maakte haar onderdeel van het ontwikkelproces van haar kind. Zo mooi om te zien!

Plannen voor het vervolg traject op deze school

De afgelopen weken heeft een andere collega van Savannah ook een (kortdurend) traject van vergelijkbare coaching doorlopen. Ook zij is heel positief en voelt zich geïnspireerd en concreet ondersteund. De wens is om dit nog voor een andere collega ook in te zetten komend schooljaar.

Daarnaast gaat deze groep experts vanuit de proeftuintjes en vanuit deze trajecten een aantal zaken schoolbreed inzetten met het team zoals:

- Doelgericht werken met name aan het pedagogisch klimaat (5 keer per jaar)
- Schaalvraag als werkvorm invoeren, maar dan met een kortere versie gekoppeld aan leefstijl thema 's om zo ook het effect van leefstijl te vergroten.
- Kennismaken en experimenteren met oplossingsgericht werken.
- Leefstijltijd gebruiken voor de groepsdoelen
- Taakaanpak, concentratie en werkhouding verder verbeteren, met name ook in de groepsdynamiek.
- Positieve taal en positieve feedback inzetten. Complimentendoosje inzetten tijdens de gouden weken.
- Scherp houden van de energizers.
- SEO gesprekken vormgeven als oplossingsgericht gesprek met de schaalvraag om zo meer zicht te krijgen op het welbevinden van het kind.
- Ouders gaan betrekken bij de gesprekken door te werken vanuit kwaliteiten.

Conclusies en aanbevelingen m.b.t. coaching on the job n.a.v. de Proeftuintjes en de Impulsklas in Apeldoorn (2020)

Conclusies

Uit dit traject blijkt dat effectieve werkvormen en de positieve benadering vanuit de Impulsklas en de proeftuintjes goed kunnen worden ingezet in de scholen door leerkrachten hier specifiek op te coachen. On the job, met veel concreet leerkrachtgedrag en met maatwerk.

Leerlingen, coach en leerkracht zijn positief over de effecten en het proces van dit coachtraject. We kunnen stellen dat het de ontwikkeling van oplossingsgerichte leerkrachtvaardigheden een echte boost heeft gegeven. De deskundige en prettige begeleiding van de coach en haar rijke eraring en kennis hebben ertoe bijgedragen dat de leerkracht sterk is gegroeid in haar mogelijkheden om kinderen meer eigenaarschap te geven en een positief pedagogisch en werkklimaat te creëren waarin er van een drukke, soms negatieve groep die veel sturing nodig had, nu een groep is ontstaan met een positieve sfeer waarin veel wordt samengewerkt. Het werken met groepsdoelen en een fijne groepsbeloning voor de hele groep heeft heel positief uitgekapt. Ook de leerlingen (en ouders) functioneren beter binnen dit klimaat en passen ook zelf steeds meer toe om de sfeer goed te houden en zelf met oplossingen te komen. Ook de leerlingen die individuele begeleiding hebben gekregen zijn gegroeid op hun persoonlijke doelen en profiteren van de positieve insteek om zo wat meer zelfvertrouwen te krijgen. De principes van het PERMA model zijn mooi zichtbaar in deze aanpak.

Tijdens het "CORONA thuis school" tijdperk, heeft Savannah verschillende keren ouders kunnen digitaal kunnen ondersteunen door hen ook motivatiekaartjes, complimenten en pleziermomenten aan te reiken. De betere taakgerichtheid van de kinderen heeft in het algemeen positief uitgewerkt. Bij een leerling werd het thuis te complex omdat o.a. moeder op de Ambulance werkt en daardoor veel weg was. Daarnaast was CORONA daardoor ook extra zwaar aanwezig in het gezin waar deze leerling veel las van had. Voor hem is toen een speciaal arrangement ingezet waardoor hij toch 2 dagen naar school kon gaan.

Savannah heeft ook bewust wat energizers voor de kinderen ingebouwd bij het thuis werken en ook een digitale konings spelen dag waarbij alle kinderen digitaal in het oranje deelnamen. Ook is de secret friend methodiek digitaal ingezet. Mooi om te zien dat de werkvormen en principes ook (beperkt) konden worden ingezet in deze tijd.

In de groep is vooral gewerkt aan groeps- en persoonlijke doelen m.b.t. impulscontrole, taakgericht werken en netjes werken. Hier is duidelijk vooruitgang op geboekt en daar zijn kinderen, ouders en de leerkracht erg blij mee. De werkhouding is verbeterd en met name hun taakgerichtheid is toegenomen. Ook ervaren de leerlingen positievere relaties met de leerkracht en de andere leerlingen van hun reguliere klas en met hun ouders. Ze geven aan dat ze zichzelf en elkaar nu beter kennen, naar elkaar luisteren en veel meer samenwerken. Ook geven ze aan dat het buiten spelen nu veel beter gaat. Slogans als "eerst denken dan doen" en "binnensluiten i.p.v. buitensluiten" hebben hier zeker aan bijgedragen. Hoewel de doelen die door de leerkracht in de klas zijn afgesproken in eerste instantie vooral gericht waren op het verbeteren van de taakgerichtheid van de leerlingen, kwamen er (vooral vanuit de leerlingen) steeds meer vragen rondom de relaties in de klas en sociaal-emotionele doelen.

Leerlingen geven aan dat zij vooral veel hebben geleerd door het samen werken aan de doelen en het samen verdienen van een beloning (vieren van successen), het oefenen met de doelen en het gebruik van de doelenkaart. Ook het werken met energizers en ontspanningsoefeningen hebben zij ervaren als ondersteunend. Het werken met positieve taal, secret friends, complimenten en energizers vinden zij fijn. Ze merken dat hun werk dan ook veel beter gaat.

De leerkracht geeft aan dat zij de kinderen nu beter begrijpt doordat ze in gesprekken zoveel heeft geleerd over en van de kinderen. De begeleiding door Ilona heeft haar daar erg bij geholpen. Ze vond het ook fijn om dingen samen voor te bereiden, het dan zelf uit te voeren en er dan tijdens coaching weer op terug te komen. Ze is blij met de tijd en ondersteuning die ze heeft gekregen en voelt zich toegerust om zich verder te ontwikkelen op dit terrein en ook (samen met anderen) dit verder uit te rollen binnen de school om zo nog meer pleziertijd en glundermomenten te kunnen creëren.

Ook de coach is positief. Door steeds bij te sturen op positieve ontwikkeling en daar de mindset, tijd en tools voor aan te reiken, is er een positieve ontwikkeling bij zowel de leerkracht als de kinderen. Ze ziet steeds meer transfer ontstaan in leerkrachtgedrag en hoe dat dan uitwerkt binnen de groep. De gezichten van de kinderen en wat ze dan allemaal zeggen, zijn ontroerende momenten. Voor haar is het ook zeker een geslaagd traject dat voor herhaling en verdere inbedding vatbaar is.

Aanbevelingen

Wat betreft de aanbevelingen komt vooral naar voren dat het belangrijk is voor de leerkracht dat er tijd en ruimte is om te kunnen werken aan de leerkrachtvaardigheden en dat er voldoende tijd is voor coaching en begeleiding. Dit was weleens lastig door o.a. CORONA en doordat er soms geen vervanger was voor de groep. Om een goede transfer te maken, moet er tijd zijn om te oefenen (onder begeleiding) met de schaalvraag, het gebruik van groeitaal en het formuleren van kleine stapjes m.b.t. leer- en gedragsdoelen. Van groot belang is ook dat de coach zelf het positieve onderwijs "leeft" en er veel ervaring mee heeft. Het kunnen werken met de schaalvraag, met positieve groei mindset feedback en met het formuleren van kleine stapjes op positief geformuleerde leerdoelen is iets dat je niet zo maar uit een boek of een cursus leert. Dit vraagt specialistische begeleiding, oefenen en ter plekke feedback geven op concreet gedrag.

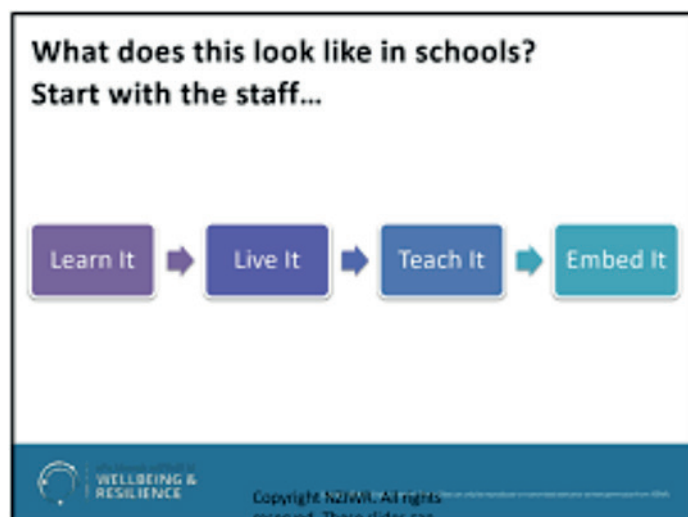
Door in te zetten op het coachen van concrete leerkrachtvaardigheden in de groep kan de transfer worden gemaakt en ontstaat er meer eigenaarschap bij de leerkracht en bij de kinderen.

De tijd lijkt nu dan ook rijp voor een "Apeldoornse variant van positief passend onderwijs" waarbij gewerkt wordt aan het versterken van concreet leerkrachtgedrag in de praktijk en de kracht en het welbevinden van de leerkracht middels coaching on the job!

LEARN-LIVE-TEACH-EMBED zoals positief onderwijs dat formuleert. Eerst moet je het zelf leren en authentiek uitdragen. Dan kan je het ook anderen leren en vervolgens kun je het verder in de organisatie inbedden. Dit is nu precies waarop is ingezet in het hierboven beschreven coachingstraject van Savannah Gunther door Ilona Lutgendorff. Waarbij expertise opgedaan in de praktijk van o.a. de Impulsklas en de Proeftuintjes positief passend onderwijs wordt toegepast en versterkt en waarbij het effect een veel groter bereik heeft dan als het slechts enkele leerkrachten of leerlingen betreft. Deze pilot was een eerste succesvolle stap.

Een andere is het stimuleren van het voeren van oplossingsgerichte (kind) gesprekken op alle scholen van het SWV d.m.v. het aanbod van "Tijd en Tools voor een goed gesprek" dat start in oktober/ november 2020. Om te komen tot een nog verdere inbedding binnen het SWV worden in het najaar van 2020 weer verdere stappen ondernomen.

Learn-liv-teach-embed

Hoe mooi zou het zijn als de "sleutel" vaardigheden en werkvormen die volgens leerkrachten en leerlingen een grote bijdrage leveren aan positief passend onderwijs kunnen worden uitgerold over een steeds grotere groep van leerkrachten. Om zo bij te dragen aan positief passend onderwijs binnen alle scholen. Waarbij uiteindelijk (bijna) alle leerkrachten zelf samen met het kind (en de ouders) de experts zijn voor een positieve en succesvolle ontwikkeling tot een mooi mens.

Quotes

Dinsdag 24 november, 2019

Ik wees de kinderen weer even op het doel en gaf als tip dat het handig zou zijn om de weektaak gewoon de gehele dag op de hoek van de tafel te leggen, zodat de kinderen het minder snel vergeten om het af te vinken.

Aan het einde van de dag merkte ik dat er leerlingen waren die de weektaken van andere kinderen bekeken en sommige weektaken terug gaven, omdat ze graag een punt wilde verdienen. Ik deed net of ik het niet zag. Het werkte wel, want aan het einde van de middag waren alle weektaken op de juiste manier ingevuld.

Dinsdag 3 december, 2019

Vandaag heb ik weer een administratie dag en staat er een invaller voor de groep. Ik heb de invaller niet verteld over het doel en hoop dat de leerlingen dan vandaag uit zichzelf de weektaak bijhouden.

Woensdag 4 december, 2019

Bij binnenkomst vraag ik de kinderen de weektaak op de hoek van de tafel te leggen, zodat ik kan checken of het gisteren is bijgehouden. Ik kijk meteen rond en zie dat de weektaak dan ook netjes bij iedereen is ingevuld. Ik ben blij om te zien dat de kinderen zonder dat iemand wat over het doel heeft gezegd gisteren, toch de weektaak netjes is bijgehouden.

Donderdag 6 februari, 2020

Tijdens het buiten spelen hoor ik even kort iemand roepen: 'Nee dat is niet aardig, je moet juist iemand insluiten en niet buitensluiten'. Ik vind het fijn om te horen dat de uitleg van Ilona duidelijk is binnen gekomen bij de leerlingen en dat ze ook het positieve woord benoemen i.p.v. alleen buiten sluiten. Ik zie dat de leerlingen naar elkaar kijken en het spel voortzetten met de 'ingesloten' leerling.

Vandaag merk ik dat er een leerling naar mij toe wil lopen om te zeggen dat ze niet mee mag doen. Al snel hoor ik 'Kom je? We bedoelen het niet zo hoor!'. Ik kijk het meisje aan en ze loopt weer terug. Het ging bijna mis, maar de kinderen bedachten zich snel weer en riepen haar dus toch terug. Dit is wat je uiteindelijk wil bereiken met het doel. De kinderen denken eerst na, voordat ze iets eruit floepen waar ze laten spijt van krijgen. Dit zorgt er weer voor dat er uiteindelijk minder kinderen naar mij toe hoeven te komen met dat er problemen zijn, waardoor ik minder problemen hoef op te lossen. Het is dus voor zowel de kinderen als voor mij een win-win situatie als dit doel wordt behaald. Geen verdrietige of boze kinderen meer en een vrolijke juf die niet steeds politieagentje hoeft te spelen omdat er problemen tijdens het buitenspelen zijn.

Februari

Vandaag gaan we weer een week lang werken met secret friend. Ik vertel erbij dat we dit keer pas aan het einde van de week gaan raden wie we denken dat de secret friend is. Alle kinderen trekken weer een lootje en complimenteren de leerling die ze op hun lootje hebben staan de hele week. Dit kan op verschillende manieren, zoals de motivatiekaartjes, een klein cadeautje of een briefje.

De kinderen zijn heel enthousiast en leggen op verschillende momenten de kaartjes neer. Je ziet kinderen glunderen wanneer ze weer een kaartje hebben gehad en om zich heen kijken of ze nog kunnen zien van wie het kaartje komt.

Vrijdag raden we met z'n alle wie we denken dat de secret friend is. Een aantal kinderen reageren verbaasd als ze zien wie de secret friend is. Ze hadden die persoon dan echt niet verwacht. Er is een fijne positieve sfeer in de groep.

Wat ik heel mooi vond om te zien was dat de leerling die liever zelfstandig wilde werken uiteindelijk vandaag naar mij toe kwam om te vragen 'Juf, mogen we bij de rekenles van vandaag het samenwerken inzetten?'. Ik vond dit zo fijn om te zien dat hij zich uiteindelijk toch eroverheen heeft gezet en juist hij de gene is die nu naar mij toe komt om te vragen of we het vandaag kunnen inzetten.

Referenties

Bannink, F. (2009) Oplossingsgerichte vragen. *Handboek oplossingsgerichte gespreksvoering*. Amsterdam: Pearson.

Berg, I. K., & George, E. (1991). *Family preservation: A brief therapy workbook*. London: BT Press.

Chan, P. E., Graham-Day, K. J., Ressa, V. A., Peters, M. T., & Konrad, M. (2014). Beyond involvement: Promoting student ownership of learning in classrooms. *Intervention in School and Clinic*, 50(2), 105-113. doi:10.1177/1053451214536039

Frederickson, B.L. & Thomas, J. (2002). Positive emotions trigger upward spirals toward emotional well-being. *Psychol Science*, 13(2):172–175.

Fyurman, B. (2006). *De methode Kids' skills: Op speelse wijze vaardigheden ontwikkelen bij kinderen*. Soest. Uitgeverij Nelissen.

Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2001). Early teacher-child relationships and the trajectory of children's school outcomes through eighth grade. *Child Development*, 72(2), 625-638. doi:10.1111/1467-

Jong, P. de & Kim Berg, S. (2015) De kracht van oplossingen. *Handboek oplossingsgericht werken*.

Knudsen, H. (2009). The betwixt and between family class. *Nordisk Pedagogik*, 29, 149–162.

Lyubomirsky, Sheldon, K.M., & Schkade, D. (2005). Pursuing Happiness: the Architecture of Sustainable Change. *Review of General Psychology*, 9(2), 111-131.
<http://sonjalyubomirsky.com/wp-content/themes/sonjalyubomirsky/papers/LSS2005.pdf>

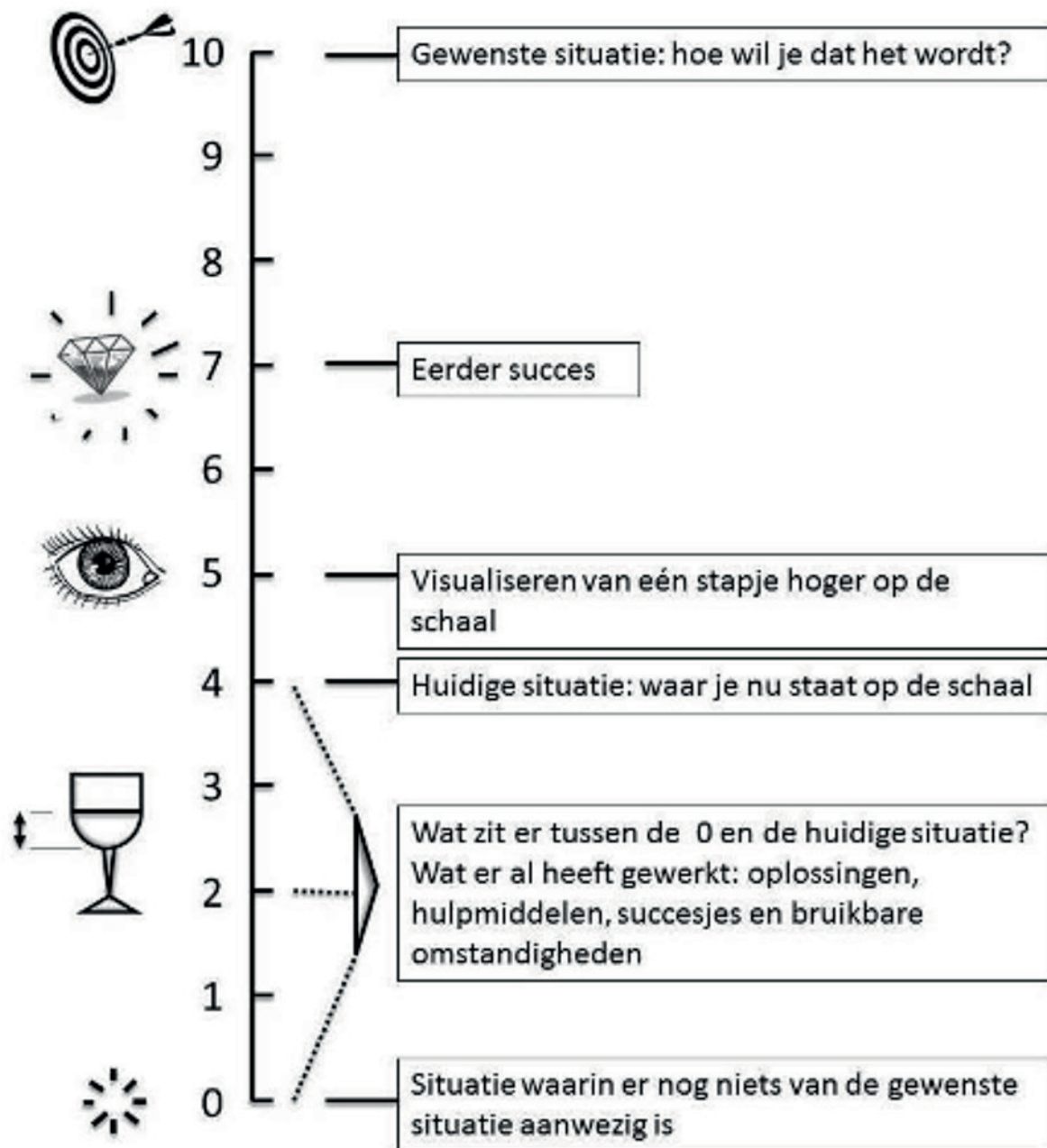
Onderwijsraad (2020). Steeds inclusiever. <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2020/06/23/steeds-inclusiever>

Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78.

Seligman, M. (2018). PERMA and the building blocks of Positive Psychology. *The Journal of Positive Psychology*, 13(4).

Yaeger, D.S. & Dweck, C.S. (2012). Mindsets That Promote Resilience: When Students Believe that personal characteristics can be developed. *Educational Psychologist* 47 (4), 302-314.
https://www.researchgate.net/publication/262908828_Mindsets_that_promote_resilience_When_students_believe_that_personal_characteristics_can_be_developed

Bijlage 1 Voorbeeld van een schaalvraag algemeen

Bijlage 2 Werken met persoonlijke doelen (Schober & Lutgendorff)

Doelgericht werken met kinderen

Oefening Vaardighedenkaartjes/ leerdoelen

Doel

De kaarten zijn ondersteunend om in korte tijd zicht te krijgen op de vaardigheden en leerdoelen van het kind.

Vorbereiding

Kies voorafgaand aan het gesprek met het kind de kaartjes die passen bij de te leren vaardigheden van het kind. Kies ook een aantal kaartjes die het kind al in meer of mindere mate beheerst. Het is niet noodzakelijk om bij ieder gesprek alle kaartjes te gebruiken. De kaartjes kunnen worden gebruikt in iedere situaties waarin gewerkt wordt met eigen leerdoelen van kinderen.

Werkwijze

Laat het kind de kaartjes verdelen. De kaartjes zijn verdeeld in 4 kleuren.

De roze kaartjes leg je bovenaan de tafel.

De overige kaarten worden in een rij op de juiste positie onder de roze kaartjes geplaatst.

Mate van beheersing van de vaardigheden (zie roze kaartjes)

1. Dit kan ik al
2. Dit kan ik al een beetje
3. Dit vind ik nog lastig

Categoriën van de vaardigheden/ leerdoelen

- Leer-, werkhoudingn (groene kaartjes)
- Zelfinzicht (blauwe kaartjes)
- Omgaan met de ander (gele kaartjes)

Ondersteunende vragen voor het gesprek

- Iedereen heeft op school en thuis dingen die hij goed kan en dingen die je nog minder goed kan. Zullen we samen eens kijken hoe dat voor jou is?
- Leg de kaartjes maar bij de plek die het beste past voor jou (wijs en benoem de 3 categorieën: ik kan het al, dit kan ik al een beetje, dit vind ik nog lastig.)
- Zou je daar iets meer over kunnen vertellen?
- Wat doe jij als..
- Hoe kan ik aan jou zien als je boos bent?
- Weten anderen van jou dat dit nog niet zo makkelijk is voor jou?
- Wat zou jij graag beter willen leren?
- Waar ben je het meest trots op als je naar deze kaartjes kijkt?
- Waaraan zul jij merken dat het beter gaat?
- Wat is daar fijn aan? Wat vindt je juf daar fijn aan denk je?
- Wat zou het jou opleveren als jou dit lukt?

- Welke van de kaartjes die je nu in de rij 'dit -vind-ik-nog-lastig' hebt gelegd, zou je het liefst willen leren en mee willen oefenen? Zoek er eens 1 of 2 uit.
Zullen we vragen aan je ouders en de juf of ze dit ook goede doelen voor jou vinden om aan te werken?
- Wat geeft jullie als ouders en leerkracht vertrouwen dat hetgaat lukken om dit doel te halen?

Leerthema's

Bijbehorende voorbeeld leerdoelen

Zelfinzicht

Omgaan met de ander - gele kaartjes

- Ik vind mezelf OK, ook als ik een fout heb gemaakt
- Ik weet wat mij helpt om rustig te worden als ik mij druk voel
- Ik voel in mijn lijf dat ik boos word
- Ik zeg 'nee' als ik iets niet wil en vertel waarom niet
- Ik stop als ik boos word en denk na voordat ik iets doe
- Ik houd mijn handen en voeten bij mezelf
- Ik gebruik nette taal
- Ik zeg stop hou op als ik word uitgedaagd
- Ik zeg tegen een ander dat ik last heb van zijn gedrag als ik iets vervelend vind (uitdagen/ pesten) en dat ik wil dat het stopt
- Ik loop weg of ga naar de leerkracht als iemand niet stopt met uitdagen als ik dat duidelijk heb gevraagd
- Ik zeg sorry als ik een fout heb gemaakt.
- Ik zeg hoe ik het anders ga doen als ik een fout heb gemaakt en sorry heb gezegd
- Ik stop met huilen, balen of boos zijn als het probleem is opgelost
- Ik blijf rustig en zeg waarom ik boos ben
- Ik zeg duidelijk en stevig dat ik iets niet leuk vind
- Ik stel in de klas een vraag als ik iets niet begrijp
- Ik vraag aan andere kinderen of ik mee mag doen
- Ik vraag om hulp als iets niet lukt
- Ik zeg hoe ik me voel; boos, bang, verdrietig, blij
- Ik maak samen met een ander een plan als we niet hetzelfde willen spelen (bv, eerst voetballen, dan tikkertje, gamen, huiswerk maken).
- Ik vraag of ik mee mag doen en maak zo vrienden
- Ik zeg duidelijk wat ik zou willen spelen
- Ik nodig kinderen uit om samen (thuis) te spelen
- Ik hou goed in de gaten of de ander het nog leuk vindt als ik plaag
- Ik doe actief mee met een spel dat een ander heeft bedacht als ik liever iets anders wil doen
- Ik sta stevig, praat duidelijk en kijk anderen aan
- Het lukt mij meestal om niet in woede uit te barsten
- Ik geef complimenten
- Ik zeg rustig dat ik na zal denken over de kritiek als ik het er niet meteen mee eens ben
- Ik leg rustig uit waarom ik het niet eens ben met de kritiek
- Ik zeg rustig dat ik na zal denken over de kritiek als ik het er niet meteen mee eens ben
- Ik leg rustig uit waarom ik het niet eens ben met de kritiek

Leerthema's

*Werkhouding
- groene kaartjes*

Bijbehorende voorbeeld leerdoelen

- Ik zet door met leren, ook als ik baal, het saai vind of geen zin meer heb
- Ik ben stil als de leerkracht praat
- Ik zit op mijn stoel als de leerkracht iets vertelt
- Ik steek mijn vinger op als ik iets wil vragen of vertellen
- Ik ruim mijn spullen op als ik klaar ben
- Ik pak mijn potlood en gum voordat ik aan het werk ga
- Ik ga op een rustig plekje zitten als ik aan het werk ga
- Ik luister goed naar de instructie zodat ik weet wat ik moet doen
- Ik luister en kijk naar de opdracht
- Ik richt me 10 minuten op de instructie
- Ik vraag om hulp als ik niet weet wat ik moet doen
- Ik stel vragen
- Ik begin eerst zelf voordat ik de juf om hulp vraag
- Als iets niet lukt, blijf ik rustig en vraag om hulp
- Ik plan zelf mijn huiswerk
- Ik werk nauwkeurig aan mijn taken
- Ik werk rustig en maak gebruik van het stappenplan dat mij daarbij helpt
- Ik blijf met mijn aandacht bij mijn werk, ook al is er afleiding om mij heen
- Ik zoek een rustige plek en concentreer me 10 minuten op mijn werk
- Ik maak geen geluidjes tijdens het werken en de instructie
- Als andere kinderen grapjes maken, negeer ik ze en werk door
- Ik wacht op mijn beurt

Resultaten van de proeftuintjes positief onderwijs met hart en ziel in Apeldoorn

Dr. Annemieke Mol Lous
oktober 2020

In dit verslag wordt kort ingegaan op wat de proeftuintjes zijn, wie er hebben geparticipeerd en wat er in het kort aan de orde is geweest. Vervolgens worden de centrale thema's en begrippen kort toegelicht. Daarna worden de analyses van het kwalitatieve en kwantitatieve onderzoek gedeeld en wordt er afgesloten met conclusies en aanbevelingen.

Wat zijn de proeftuintjes?

In Apeldoorn is in september 2017 gestart met een proeftuintjesprogramma positief passend onderwijs gericht op het vergroten van de motivatie van leerlingen in het primair regulier en speciaal onderwijs. Uit onderzoek blijkt dat leerkrachten die werken vanuit de inzichten van de positieve psychologie meer eigenaarschap bij leerlingen neerleggen waardoor de autonome intrinsieke motivatie vergroot wordt. Leerlingen ervaren meer succeservaringen en daardoor wordt een opwaartse spiraal gecreeerd gecreeerd die er uiteindelijk toe leidt dat de leerlingen met meer plezier naar school gaan, elkaar ondersteunen en uiteindelijk ook betere leerresultaten laten zien. Het is daarbij van belang om te focussen op de motivatie en het handelingsrepertoire van de leerkrachten die in de dagelijkse praktijk verantwoordelijk zijn voor de ontwikkeling van hun leerlingen (Durlak et al., 2011, Sabol & Pianta, 2012, Norrish et al., 2013, Onderwijsraad, 2020).

Vanuit een initiatief van Anja Baars, directeur van het Samen Werkings Verband Passend onderwijs Apeldoorn, Annemieke Mol Lous, lector passend onderwijs bij de Hogeschool Leiden en de Thomas Moore Hogeschool Rotterdam en Hansje Planjer, directeur psychologische dienstverlening bij de IJsselgroep is een traject ontwikkeld om 14 onderwijsprofessionals op te leiden als ontwikkelleerkrachten positief passend onderwijs.

De bedoeling van dit traject was om samen kennis uit te wisselen en verder te ontwikkelen gericht op het vergroten en verspreiden van evidence based handelingsrepertoire voor positief passend onderwijs voor alle leerlingen. De bedoeling was om de ontwikkeling van binnenuit te laten plaatsvinden. Vanuit professionals die dagelijks in de praktijk werken met leerlingen, ouders en collega's. Geen scholingstraject maar een flexibel ontwikkelingstraject met ruimte, inspiratie en uitdagingen voor ieder om op eigen wijze vorm te geven aan positief onderwijs en dit verder te brengen. Het volgt het principe van "LIVE_TEACH_EMBED" waarbij leerkrachten

eerst zichzelf ontwikkelen op basis van de inzichten uit de positieve psychologie en zo gaan leven (LIVE). Daarna kunnen zij dit ook overdragen aan anderen (TEACH) om het vervolgens in te bedden in het grotere systeem (EMBED) (Hoare, Bott, & Robinson, 2017).

Dit sluit ook aan bij recente onderzoeken waarbij benadrukt wordt dat professionalisering van leerkrachten vooral moet gaan over kennis en vaardigheden die voor de professionals in de praktijk direct van betekenis zijn en niet gestuurd vanuit top down geformuleerde opleidingen en trainingen (Smeets, Ledoux, Regtvoort, Felix & Mol Lous, 2015; Onderwijsraad, 2020). Een verrijking van het aanbod aan professionaliseringstrajecten waarbij leren van elkaar en met elkaar in de praktijk als effectiever wordt gezien dan het volgen van standaard opleidingen (Keulen, Voogt, Wessum & Cornellissen, 2015).

Wie deden er mee?

Een bijzonder traject waarbij onderwijsprofessionals (11 leerkrachten, 2 intern begeleiders en een onderwijsbegeleider) van regulier onderwijs, speciaal onderwijs en speciaal basisonderwijs. De volgende schoolbesturen zijn hierbij vertegenwoordigd (PCBO, Leerplein 055, Veluwe onderwijsgroep, onderwijsspecialisten en CSO). Alle besturen en alle onderwijsinstellingen voor primair onderwijs (po), speciaal basis onderwijs (sbo) en speciaal onderwijs (so) zijn uitgenodigd om te participeren. Alle leerkrachten hebben kunnen solliciteren en op basis hiervan is bovengenoemde groep ontwikkel leerkrachten geselecteerd.

Hoewel de term "pareltjes passend onderwijs" mogelijk wat (on Nederlands) positief is; kunnen we wel stellen dat de deelnemers geselecteerd zijn vanwege hun passie en kwaliteiten in het bieden van kansen aan zoveel mogelijk leerlingen in en/of gedeeltelijk buiten de groep of hun eigen werkterrein (als bijvoorbeeld Intern begeleider of onderwijsbegeleider). Leren en ontwikkelen vanuit passie en ervaring in de dagelijkse onderwijspraktijk en het verder uitdragen van de opgedane expertise binnen de eigen school, het bestuur en het SWV. Dat was het doel van dit proeftuintjes traject.

Wat was het programma?

Het programma bestond uit: 10 bijeenkomsten in jaar 1, 6 in jaar 2 en 3 in jaar 4. Gedurende het eerste jaar lag de nadruk vooral op kennis delen, ervaringen uitwisselen en veel inspiratie opdoen voor praktische toepassingen. In jaar 2 heeft een verdieping plaats gevonden waarbij de deelnemers hun eigen persoonlijke kwaliteiten en professionele ambities verder konden uitwerken en delen met anderen. Ook een studiereis naar oplossingsgerichte scholen in Stockholm in november 2018 was een bijzonder waardevolle ervaring. In het derde jaar is er vooral aandacht geweest voor meer complexe situaties en het echt betrekken van ouders. Ook hebben zij hun eigen persoonlijke "flourishing" proces verder vorm gegeven en hebben ze samen met hun leidinggevenden, de besturen en het SWV nieuwe paden ingeslagen om hun expertise breder in te kunnen zetten, zodat meer leerkrachten en leerlingen kunnen profiteren van de positieve opbrengsten. Ter afsluiting is er een bijzondere conferentie georganiseerd met dr. Ben Furman, Fins kinderpsychiater en "vader" van het oplossingsgericht werken volgens o.a. de "Kids skills" methodiek. Dit laatste is helaas opgeschoven i.v.m. Covid 19.

Jaar 1:

- Diverse workshops en gastlezingen over positief onderwijs (positieve psychologie, de broaden en build theorie, talentgesprekken, mindset, leerkuil, oplossingsgerichte technieken, motivatie, werken met leerdoelen, effectief complimenteren, driehoeksgesprekken, groeitaal, natuur en beweging, yoga en mindfulness, geluk op school etc.)
- Literatuur en materialen
- Veel uitwisseling praktijkervaringen tijdens bijeenkomsten en in groepsapp
- Intervisie en coaching op persoonlijke ontwikkeling
- Inrichten van een "schatkist" met praktische materialen voor de klas (sen)
- Collegiale werkbezoeken

Jaar 2:

- Verdieping en verfijning van persoonlijke kwaliteiten en passies binnen dit traject
- Studiereis oplossingsgerichte scholen in Stockholm
- Pilot met Impulsklas binnen SWV door collega's van de PT
- Coaching en intervisie op ontwikkeling binnen de school
- Gesprekken voeren ook buiten de eigen groep
- Delen met anderen binnen en buiten de klas en de school
- SWV organiseert thema sessies met actieve bijdrage door PT deelnemers
- Het organiseren en participeren binnen thema sessies voor SWV (en daarbuiten)

Jaar 3:

- "Moeilijke" gesprekken
- Met ouders en leerlingen in gesprek in uitdagende situaties
- Coaching en intervisie op ontwikkeling gedachtengoed en deelnemers PT binnen bestuur en SWV
- SWV brede workshops door PT medewerkers
- Het samenstellen van het "Proeftuintjes magazine"
- Conferentie met Ben Furman. Exclusieve masterclass voor de proeftuintjes deelnemers en daarna open keynote en praktische workshop voor professionals van het SWV en andere onderwijsprofessionals. (deze is helaas verschoven i.v.m. de beperkingen door het COVID 19 virus)
- Ontwikkeling "tools en tijd voor een goed gesprek" vanuit het SWV, aansluitend op de ontwikkelingen van de afgelopen jaren.

Wat zijn de effecten van de Proeftuintjes?

Om te kunnen inventariseren welke onderdelen en werkvormen vanuit de proeftuintjes als effectief worden ervaren, hebben we veel geobserveerd, focusgesprekken gevoerd en processen beschreven. Ook zijn er elk half jaar evaluatie formulieren ingevuld. Onderstaande grafieken geven de uitkomsten van de kwalitatieve en kwantitatieve analyses weer.

Tabel 1:

Bij alle 14 leerkrachten is onderzocht hoe vaak zij de werkvormen van de proeftuintjes inzetten bij de start in 2017 en bij de eind evaluatie in 2020 de verschillende werkvormen aanzienlijk vaker in te zetten. Zo groeien zij allemaal ($n=14 = 100\%$) op de groei mindset en het werken aan hun eigen geluk. Dat doen zij nu dagelijks of zelfs meerdere keren per dag. Een grote meerderheid voert ook veel vaker talentgesprekken met kinderen. Ze spreken in het algemeen veel meer in termen van talenten en kwaliteiten. Het oplossingsgericht werken scoort lager dan we verwachten omdat de hele proeftuin in het teken staat van het oplossingsgericht werken. De deelnemers geven aan dat ze pas na een tijdje beseffen wat er allemaal komt kijken bij oplossingsgericht werken en vinden dat zij daar eigenlijk meer mee zouden willen doen. Dat is ook terug te zien in tabellen 4 en 5.

De meeste groei is zichtbaar in onderstaande volgorde:

1. Groei mindset en het werken aan eigen geluk (100% groei)
2. Talentgesprekken (80% groei)
3. Oplossingsgerichte technieken en persoonlijke leerdoelen (60% groei)
4. Kwaliteiten en het werken aan groepsdoelen (bij 50% een aanzienlijke groei)
5. Het werken aan geluk/ welbevinden bij de leerlingen (30% groei)

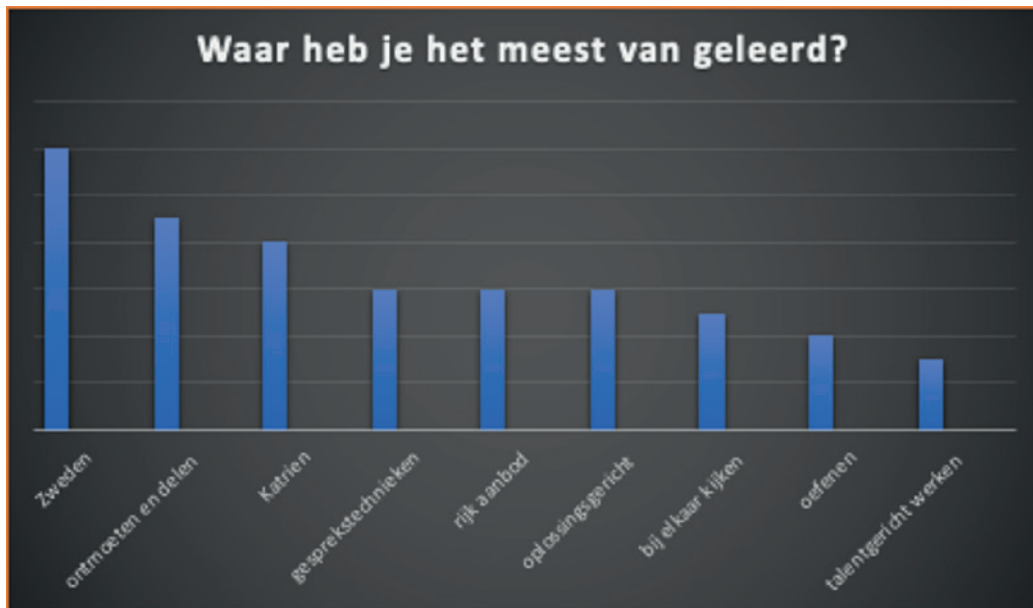

Tabel 2:

Bij de open vraag naar welke werkvormen de deelnemers inzetten vanuit de proeftuin en hoe vaak, valt op dat vooral de aandacht voor de groei mindset, oplossingsgerichte technieken, het werken aan geluk en het werken met kwaliteiten enorm is toegenomen. De deelnemers geven aan dat de grote meerderheid de werkvormen minimaal wekelijks (95%) inzet, waarvan 42 % het dagelijks inzet en 23% zelfs meerdere keren per dag bewust deze interventies toepast (zie voor verdere details de bijlage). De leerkuil, groeitaal, dankbaarheid en het geven van "goede" complimenten worden ook regelmatig ingezet. Het werken met persoonlijke leerdoelen, buiten/natuur, talentgesprekken en het inzetten van yoga, mindfulness en kindermassage wordt ook regelmatig ingezet. De omgekeerde oudergesprekken en driehoeksgesprekken worden ook wel meer toegepast. Maar deze laatste onderdelen zijn nog sterk in ontwikkeling.

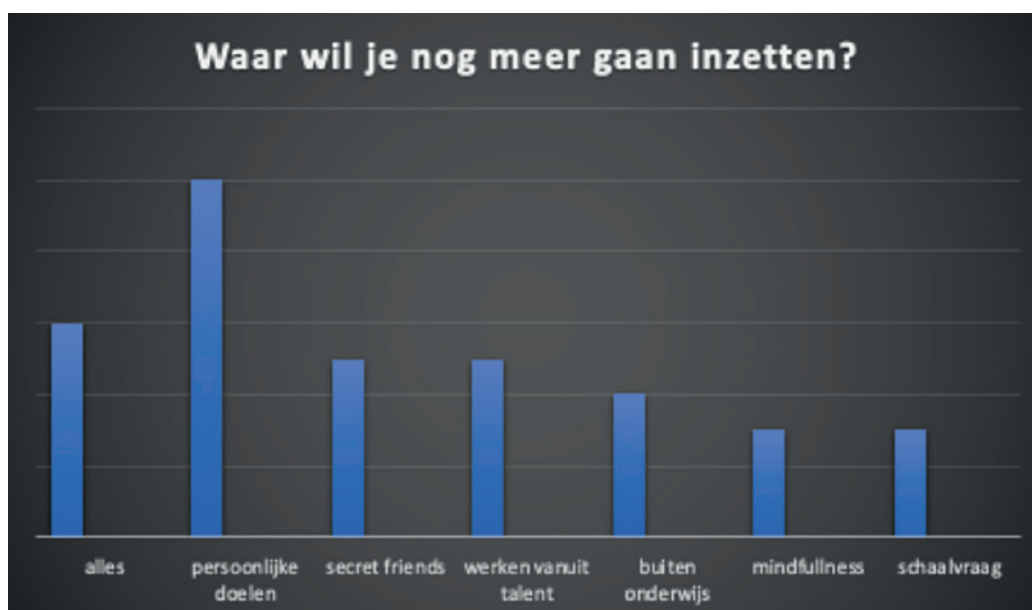
De leerkrachten geven in 2020 aan dat ze nu dagelijks of meerdere keren per dag werken aan:

1. Kwaliteiten van leerlingen (90%)
2. Oplossingsgerichte technieken, geluk en eigen geluk (70%)
3. Groei mindset (60%)
4. Talentgerichte gesprekken (50%)
5. Groepsdoelen (35 %)
6. Persoonlijke leerdoelen (25%)

Tabel 3:

Unaniem geven de deelnemers aan dat de studiereis naar Zweden hen veel verdieping heeft gegeven. Het zien van hoe het echt anders kan, de sfeer op de scholen, het ontmoeten en samen delen en reflecteren gedurende deze drie dagen wordt als bijzonder waardevol ervaren. Vooral ook het ervaren van de oplossingsgerichte aanpak in de praktijk heeft hen veel gebracht en geïnspireerd om dat ook in Nederland verder vorm te gaan geven. Het samen delen wordt sowieso genoemd als een belangrijk element. Dat ze daarvoor tijd en gelegenheid hebben gekregen wordt hoog gewaardeerd. Opvallend is ook dat de voorbeelden en gesprekstechnieken die via Katrien Schober zijn ingebracht, worden als bijzonder waardevol ervaren. Het feit dat ze kennis hebben gemaakt met gesprekstechnieken en dit hebben kunnen oefenen, het gedachtengoed van het oplossingsgericht werken, bij elkaar kijken, oefenen en talentgesprekken scoren ook hoog qua effectiviteit. Katrien Schober is betrokken bij de proeftuintjes vanuit Organisatie en Adviesbureau Impuls en vanuit InMens organisatie en advies. Haar oplossingsgerichte trainingen worden hoog gewaardeerd omdat ze heel praktisch, positief en direct toepasbaar zijn.

Tabel 4:

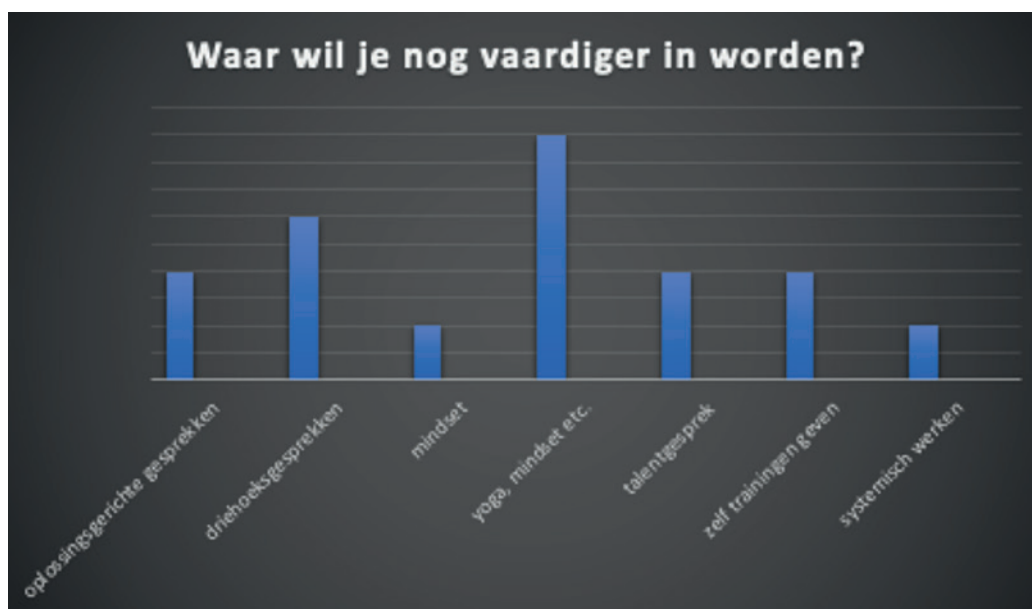
De deelnemers geven aan dat ze alles wat in de proeftuintjes aan de orde is geweest nog verder willen inzetten. Daarnaast geven ze aan vooral meer te willen werken met persoonlijke doelen, secret friends, talent en het realiseren van buitenonderwijs. Een minderheid geeft aan ook mindfulness en de schaalvraag verder te willen ontwikkelen binnen hun onderwijs.

Tabel 5:

Unaniem noemen de deelnemers het belang van het inzetten van de groei mindset, gebruik van groeitaal en de oplossingsgerichte gespreksvoering voor alle scholen. Daar zitten nog vele deel aspecten in verborgen omdat het werken aan en met emoties, de schaalvraag en de wondervraag en het hanteren van de kids skills methodiek (Furman) onderdeel zijn van het oplossingsgericht werken. Ook de leerkuil ervaren ze als een belangrijk hulpmiddel om leerlingen meer eigenaarschap te geven en hun groei mindset verder te ontwikkelen. Hiermee

wordt gewerkt aan veerkracht en doorzettingsvermogen. Deze hangt dus ook sterk samen met de groei mindset en het werken aan positieve emoties. Datzelfde geldt voor het inzetten van talentgesprekken, kennis en gebruik van de Broaden & Buid theory (Frederickson) en het werken aan een positieve sfeer in de klas. Het vieren van kleine positieve stapjes en dat doen door samen met de groep fijne momenten te creëren die als "beloning" kunnen worden ingezet is volgens hen ook zeer waardevol voor alle scholen.

Tabel 6:

De deelnemers voelen zich veel vaardiger dan in het begin maar willen zich graag nog verder ontwikkelen op bovengenoemde punten. Vooral de echte gespreksvaardigheden, het systemisch werken en de inzet van mindset, energizers, yoga en massage willen zij nog graag verder ontwikkelen. Ongeveer de helft van de deelnemers geeft aan graag kennis en ervaring verder te willen delen door bijvoorbeeld zelf ook leerkrachten te coachen of trainingen te geven op het gebied van positief passend onderwijs. Door de druk van het programma blijft er vaak te weinig tijd voor dit soort interventies. Als ze worden ingezet, leveren ze echter uiteindelijk tijdswinst op volgens de deelnemers. De afgelopen jaren hebben zij ervaren dat als er tijd gemaakt wordt voor een goed gesprek, het rendement uiteindelijk veel hoger is. Omdat de leerlingen meer eigenaarschap hebben, meer gemotiveerd zijn en de relatie met de leerkracht duidelijk verbeterd is, zijn ze zelfstandiger en hoeft de leerkracht minder te sturen en te corrigeren.

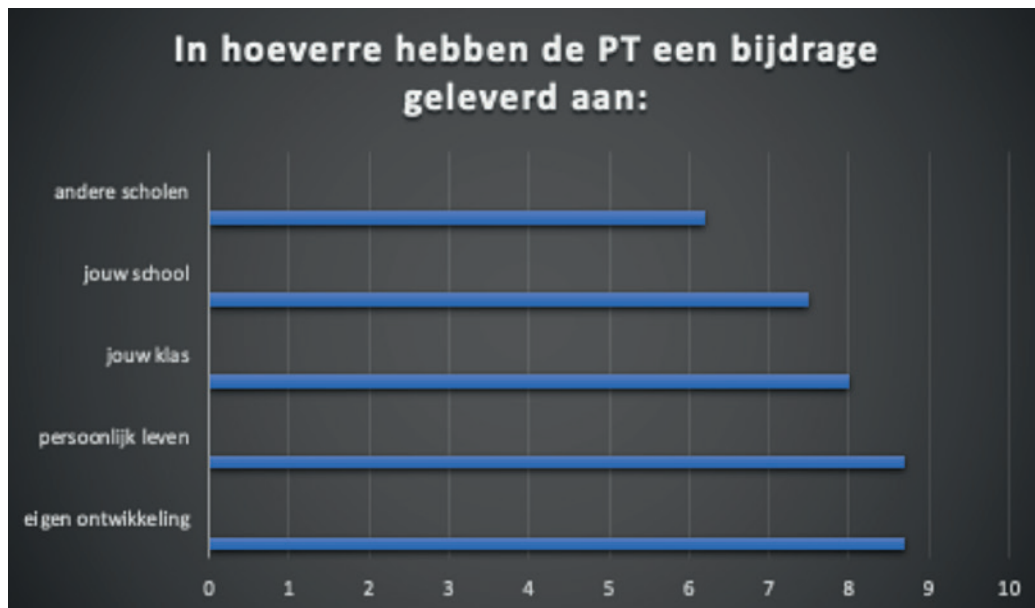

Tabel 7:

De deelnemers geven een wisselend beeld te zien van de mate waarin ze zich ondersteund voelen vanuit de organisatie. De meeste steun hebben zij ervaren vanuit het SWV hetgeen zij beoordelen met een 8,2 (range: 7-10). Vooral de structurele en persoonlijke ondersteuning vanuit directie van het SWV wordt hoog gewaardeerd. Zij voelen zich daadwerkelijk gefaciliteerd en ervaren de persoonlijke betrokkenheid als een grote steun en stimulans. Ook nu de Proeftuintjes veel zijn afgesloten. Ook vanuit de directie voelen de meeste deelnemers zich goed gesteund. Zij beoordelen dit gemiddeld met een 7,9 (range: 5-9). Ook collega's hebben ondersteuning en waardering geboden; gemiddeld een 7,3 (range: 6-9). Zij ervaren de steun vanuit de besturen heel wisselend (range: 2-8) met een eindcijfer van een 5,2.

In hoeverre hebben de Proeftuintjes een bijdrage geleverd aan jouw eigen ontwikkeling, je klas, je school etc.

Deze vraag is voorgelegd tijdens diverse evaluatie momenten. Onderstaande tabel geeft aan hoe het uiteindelijke oordeel is als eind evaluatie. De deelnemers hebben hiervoor een vragenlijst ingevuld. Zij konden een cijfer geven op een schaal van 1 - 10

Tabel 8:

De deelnemers van de proeftuintjes geven aan dat de Proef Tuintjes (PT) een belangrijke rol hebben gespeeld. Zij geven aan dat vooral hun persoonlijke ontwikkeling als leerkracht en/of IB-er gegroeid zijn (zij geven gemiddeld een 8,7 (range: 8-9). Ook geven ze aan dat de PT ook zeer positief hebben bijgedragen aan hun persoonlijk leven (gemiddeld ook een 8,7 (range: 8-9)). Daarnaast zien zij een positief effect op hun klas of groep (gemiddeld een 8,0 (range: 5-8)). Het effect op de school is ook aanwezig maar mag met een 7,6 (range: 6-8) nog wel wat meer groeien. Ook geven ze aan dat het effect op andere scholen nog groter kan (zij beoordelen dit gemiddeld met een 6 (range: 2-8). Bij dit laatste speelt mee dat een aantal deelnemers ook expliciet taken of rollen hebben gekregen om andere scholen erbij te betrekken of een aandeel te leveren aan verdere professionalisering van (onderwijsprofessionals van) andere scholen. De drie professionals die aangeven dat het effect op andere scholen laag is, hadden hogere verwachtingen en hopen dat ze in de toekomst nog meer een bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van andere scholen.

Het uiteindelijk effect van de PT wordt door hen beoordeeld met gemiddeld een 8,5.

Enkele quotes

Van een ingewikkelde groep naar een fijne positieve groep! (leerkracht SBO)

Ze vragen nu zelf om Opkickers! (leerkracht SO)

De leerling die eigenlijk niet wilde dat "samen werken" als beloning wordt ingezet, vraagt er nu zelf om. De verbondenheid tussen de kinderen is echt heel erg gegroeid! (leerkracht PO)

De "raddraaiers" van die moeilijke klas kwamen zelf met prachtige oplossingen en voelden zich heel serieus genomen door positief met hen in gesprek te gaan. (IB-er PO)

We hebben met elkaar afgesproken dat we steeds opnieuw beginnen en gedoe achter ons laten. (leerkracht SO)

Voor de CITO toets doen we altijd een massage of yoga oefening. De kinderen vragen er nu zelf om en voelen zich rustiger en meer gefocust. (leerkracht PO)

De talenten van dit kind hangen nu ook thuis op een prominente plek. Het maakt het ook veel gemakkelijker om met de ouders in contact te zijn. (leerkracht SO)

Eerst dacht ik dat het allemaal veel te veel tijd zou kosten. Maar het levert juist tijd op. De leerlingen nemen veel meer eigen verantwoordelijkheid en zijn dan ook trots op wat ze hebben bereikt. Dat geeft mij ook veel positieve energie. (leerkracht PO)

Het is zo fijn om met elkaar de beloningen te delen zoals een kwartier extra buiten spelen, met een gekleurde pen mogen schrijven, samen muziek luisteren etc. En als je dat dan met elkaar hebt gedaan, zijn de kinderen (en ik) ook veel energiever en geconcentreerder. (leerkracht PO)

Ik vraag nu niet naar het waarom maar vraag naar hoe we het de volgende keer anders kunnen doen. Dat was even wennen, maar maakt dat het buitenspelen nu veel fijner verloopt. De kinderen nemen de oplossingsgerichte houding en taal heel snel over en lossen veel meer dingen zelf op. (leerkracht PO)

Collega 's vragen mij nu regelmatig of ik ook met hun leerlingen gesprekken wil voeren (leerkracht PO)

Andere leerlingen vragen ook om persoonlijke leerdoelen. Ze vinden het fijn om gericht te werken in kleine stapjes en daar dan bij stil te staan. (leerkracht PO)

Eerst bedacht ik zelf de doelen, maar de kinderen kunnen dat zelf eigenlijk veel beter. (leerkracht PO)

Conclusies en aanbevelingen

Uit dit onderzoek blijkt dat er binnen de proeftuintjes positieve ervaringen zijn opgedaan en dat er in de praktijk ook al veel meer gebruik wordt gemaakt van alle vaardigheden en werkvormen die aan bod zijn gekomen. Toch is er nog behoefte om een aantal vaardigheden nog verder te ontwikkelen en te verdiepen. Vooral op het gebied van het oplossingsgericht en doelgericht werken. Het voeren van de gesprekken vraagt om specifieke vaardigheden van de leerkracht die in de praktijk geoefend moeten worden. De deelnemers geven expliciet aan dat het nog lastig is om bijvoorbeeld met kleine concrete leerdoelen te werken. Leerdoelen geformuleerd in kleine praktische stappen die samen met de leerlingen zijn geformuleerd zijn cruciaal voor eigenaarschap en succeservaringen evenals het geven van positieve effectieve feedback gericht op het proces om de motivatie van leerlingen te vergroten vraagt nog om verdere doorontwikkeling. Bij het oefenen in de praktijk en het delen van de ervaringen wordt duidelijk dat zij behoefte hebben aan meer verdieping en concretisering. Tegelijkertijd geven zij aan dat deze vaardigheden eigenlijk voor iedere school van belang zijn om wezenlijk vorm te kunnen geven aan positief passend onderwijs.

Als dit meer in de basispraktijk van het onderwijs wordt toegepast, kunnen veel meer leerlingen hiervan profiteren (zie de onderste segmenten van de "Response to Intervention" piramide). Op deze manier werkt het preventief en kan het bijdragen aan het verminderen van inzet van zwaardere zorg (de rode top van de piramide).

De deelnemers zijn heel positief over de effecten van de proeftuin op hun eigen ontwikkeling en op hun werk in de groep en/of in de scholen. Evidence based werken vanuit de positieve psychologie biedt prachtige mogelijkheden voor leerkrachten en leerlingen om hun echte kwaliteiten en talenten in te zetten en dragen bij aan een positieve sfeer in de klas waarbij kinderen veel eigenaarschap krijgen en meer gemotiveerd zijn om een bijdrage te leveren aan hun eigen ontwikkeling, die van de groep en van de school.

Het feit dat de deelnemers gelegenheid en tijd hebben gekregen om praktische werkvormen en tools aangereikt te krijgen van experts uit de praktijk is door hen hoog gewaardeerd. Tijd en gelegenheid om dingen uit te proberen in hun eigen praktijk en dat met elkaar te delen is voor hen een belangrijk aspect van de proeftuintjes geweest. Feitelijk gaat dit nog steeds door in de groepsapp en bij ontmoetingen die nu nog plaatsvinden.

Belangrijk vinden zij ook dat ze de wetenschappelijke onderbouwing hebben mee gekregen en dat ze het op hun eigen manier verder konden ontwikkelen, geïnspireerd door hun collega's in de proeftuin. De focus op positief onderwijs, talent en oplossingen is daarbij van onmisbaar belang. De deelnemers geven aan dat niet alleen hun praktijk veel positiever en inclusiever is geworden, maar dat zij met name ook in hun persoonlijke omgeving veel gebruik maken van alle inzichten en gespreksprincipes. Zij geven aan dat er iets wezenlijks is veranderd in hun praktijk maar ook in hun persoonlijke leven. Daarbij wordt het dus echt geleefd door hen en kan het zich daardoor verder verspreiden als een olievlek (LEARN-LIVE-TEACH-EMBED). De studiereis naar Stockholm heeft hen ook heel veel gebracht. Samen met een bevlogen groep erop uit en in een inspirerende omgeving zien wat er allemaal mogelijk is, heeft het effect van de proeftuintjes zeker vergroot. Al was de studiereis oorspronkelijk niet ingepland....

Sinds de start in 2017 passen zij werkvormen vanuit de positieve psychologie steeds meer toe. De groei-mindset, oplossingsgerichte gesprekken, het werken aan geluk en motivatie, het werken met doelen.... Dit wordt nu veel meer toegepast en zij zouden er nog wel meer van willen doen. Ook geven ze aan dat ze zelf nog verder willen groeien en dat het echt

een langdurig leer- en ontwikkeltraject is. Tijdens het traject is duidelijk geworden dat veel vaardigheden nog vragen om verdere verdieping. Vooral het werken met persoonlijke leerdoelen in kleine concrete stappen, het geven van effectieve positieve feedback en het gebruik van complimenten en groeitaal vraagt nog meer oefening en tijd. Het oplossingsgericht werken en het voeren van talentgesprekken willen zij ook graag nog verder door ontwikkelen. Ook zijn de deelnemers zich bewust geworden dat ze kinderen en ouders veel meer willen betrekken omdat dit ook de motivatie en ontwikkeling duidelijk ondersteund. Het voeren van driehoeks-gesprekken met ouder(s) en leerling over ontwikkeling en (leer)doelen willen zij veel meer gaan toepassen. Ook binnen de (deelnemende) scholen zien we deze ontwikkeling.

Nu de zaadjes zijn geplant, gaan deze bloemen zelf verder bloeien en met behulp van vlinders en bijen verspreiden zij zich verder.

Velen geven aan dat zij ook zelf nog actiever zouden willen bijdragen aan de verdere verspreiding van het positief passend onderwijs. Bijvoorbeeld door zelf trainingen te geven. Zij geven aan dat eigenlijk iedere school meer zou moeten werken met groeitaal, mindset, talentgesprekken en oplossingsgericht werken.

De deelnemers zijn positief over de steun die zij hebben gekregen binnen hun school en wat het SWV allemaal heeft mogelijk gemaakt binnen de proeftuintjes. Sommigen hadden wel gehoopt iets meer gesteund te worden vanuit hun bestuur bij het verder verspreiden van hun kennis en ervaringen en bijvoorbeeld door hen meer doelgericht te gaan inzetten op specifieke ontwikkelingen binnen het bestuur. De ervaringen met de besturen zijn erg verschillend. De combinatie van proeftuintjes met lezingen en themasessies wordt hoog gewaardeerd en levert op dat het bereik van al deze inspanningen en het gedachtengoed van positief passend onderwijs een enorm groot bereik hebben gehad en nog steeds hebben.

Aanbevelingen voor leerkrachten en scholen

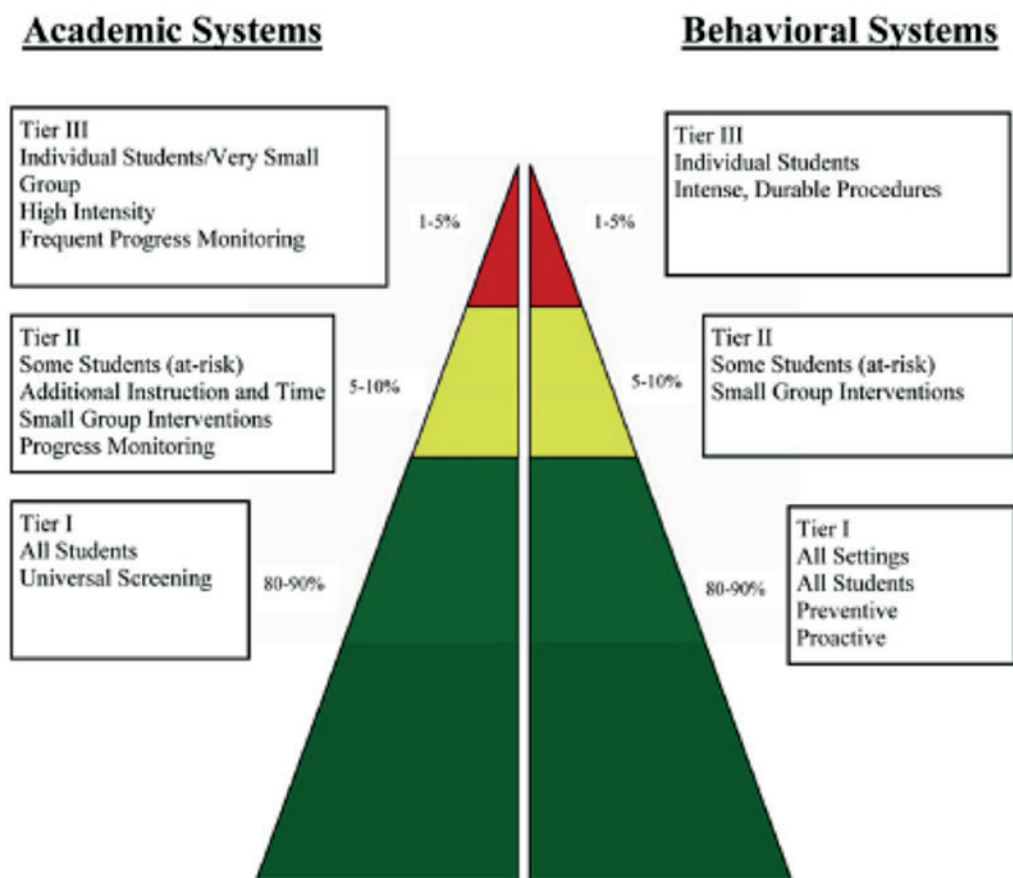
1. Investeer in relaties en het voeren van goede gesprekken waarbij het eigenaarschap van de leerlingen en het geloof in eigen kunnen worden ingezet. Dit kan o.a. door het werken met oplossingsgerichte/ waarderende methodieken.
2. Betrek ouders positief bij het ontwikkelproces van hun kind.
3. Maak welbevinden een top prioriteit. Dan gaat de rest vanzelf (nou ja bijna...).
4. Waardeer en leer van alle mooie kleine momenten die bijdragen aan fijn onderwijs en een fijne school en maak en houdt dit zichtbaar.
5. Toon deze waardering ook zo vaak mogelijk en maak dit tot cultuur op school.
6. Train leerkrachten en leerlingen om groeitaal te gebruiken.
7. Durf te denken in mogelijkheden, flexibel onderwijs en maatwerk.
8. Stimuleer leerlingen en leerkrachten om te werken met groei mindset feedback, groeitaal en het gebruik van de Leerkuil
9. Zet regelmatig energizers en ontspanningsmomenten in.
10. Gebruik de inzichten vanuit de positieve psychologie om leren leuk(er) te maken en om zoveel mogelijk leerlingen een fijne tijd te geven op school. Ook leerlingen waarmee het soms wat moeilijker loopt hebben baat bij deze aanpak.

Het is goed om te weten dat bovengenoemde aanbevelingen wereldwijd worden gedaan en ook in Nederland steeds meer draagvlak krijgen. Niet alleen in het onderwijs maar ook bij andere organisaties zoals bedrijven en zorg.

Aanbevelingen voor besturen en SWV

1. Zet mensen van verschillende scholen en besturen bij elkaar tijdens een wat langer lopend traject om extra veel van elkaar te kunnen leren en om draagvlak verder te vergroten.
2. Geef mensen ook de tijd om zich te kunnen ontwikkelen en om ook echt gesprekken te kunnen voeren met leerlingen en ouders.
3. Geef deelnemers rollen als ambassadeurs om het verder te kunnen verspreiden. Geef hen daarvoor tijd en verantwoordelijkheid zoals dit ook nu al gebeurt binnen de meeste scholen en zelfs binnen het SWV waar proeftuintjes deelnemers op hun expertise zijn ingezet bijvoorbeeld op expertise positief passend onderwijs voor begaafde leerlingen met complex problematiek (STAR -Groep), specialisten Jonge Kinderen en Kinderen met Minder taal en ook heel specifiek op het verder brengen van oplossingsgericht (gespreks)vaardigheden binnen het gehele SWV (denk o.a. aan Tools en Tijd voor een goed gesprek).
4. Investeer in leerkrachten en in positief onderwijs. Dit is een sterke stimulans voor de autonome intrinsieke motivatie (Vansteenkiste 2015) om je te kunnen ontwikkelen.
5. Geef leerkrachten en scholen de kans om zich samen hierop te kunnen ontwikkelen en betrek hierbij de hele school inclusief de ouders ("whole school approach").
6. Zorg er ook voor dat deze thema 's duurzaam verankerd worden en in het DNA van het SWV.
7. Geloof in de kwaliteit van mooi onderwijs, door sterke leerkrachten voor veerkrachtige leerlingen die onze toekomst vanuit hoop en positiviteit vorm kunnen geven.

Response to intervention piramide (Fox et al, 2010):

Referenties en literatuurverwijzingen

Berg, I. K., & George, E. (1991). *Family preservation: A brief therapy workbook*. London: BT Press.

Bors, G. (2014, 24-02). Carol Dweck: *het belang van een growth mindset*. (Nivoz.nl)

Bannink, F. (2009). *Positieve Psychologie in de praktijk*. Hogrefe Publishing Group.

Chan, P. E., Graham-Day, K. J., Ressa, V. A., Peters, M. T., & Konrad, M. (2014). Beyond involvement: Promoting student ownership of learning in classrooms. *Intervention in School and Clinic, 50*(2), 105-113. doi:10.1177/1053451214536039

Durlak, J.A., Dymnicki, A.B., Taylor, R.D., Weissberg, R.P., & Schellinger, K.B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development, 82*(1), 405-432. Doi:10.1111/j.1467-8524.2010.01564.x

Dweck, C. (2015). *The new psychology of success*

<https://portal.cornerstonesd.ca/group/yyd5jtk/Documents/Carol%20Dweck%20Growth%20Mindsets.pdf>

Fox, L., Carta, J., Strain, S., Dunlap, G., Hemmeter, M.L. (2010). Response to Intervention and the pyramid model. *Infants & Young Children 23*(1). Wolters Kluwer Health.

https://depts.washington.edu/isei/iyc/23.1_fox.pdf

Fredrickson, B.L. *The broaden-and-build theory of positive emotions*. The Royal Society. Published online, 2004.

https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1693418/pdf/15347528.pdf?inf_contact_key=9944754ba1372fa9ce5ee1421d8427bc

Furman, B. (2006). *De methode Kid's Skills; op speelse wijze vaardigheden ontwikkelen bij kinderen*. Soest: Nelissen.

Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2001). Early teacher-child relationships and the trajectory of children's school outcomes through eighth grade. *Child Development, 72*(2), 625-638. doi:10.1111/1467-

Hoare, E., Bott, D., & Robinson, J. (2017). Learn it, Live it, Teach it, Embed it: Implementing a whole school approach to foster positive mental health and wellbeing through Positive Education. *International Journal of Wellbeing, 7*(3), 56-71. doi:10.5502/ijw.v7i3.645

Keulen, H. van, Voogt, J., Wessum, L. van, & Cornellisen, T. (2015). Professionele leergemeenschappen in onderwijs en lerarenopleidingen.

<https://www.researchgate.net/publication/303310255> Professionele leergemeenschappen onderwijs en lerarenopleiding

Knudsen, H. (2009). The betwixt and between family class. *Nordisk Pedagogik*, 29, 149–162.

Korthagen, F. & Nuijten, E. (2015). *Een aanpak voor diepgaand leren en effectief functioneren*. Boom Lemma.

Linkins, M., Niemiec, R. M., Gillham, J., & Mayerson, D. (2014). Through the lens of strength: A framework for educating the heart a VIA Institute on Character. *The Journal of Positive Psychology: Dedicated to furthering research and promoting good practice, volume 9*.

Lyubomirsky, S., Sheldon, K.M., Schkade, D. (2005). Pursuing happiness: *The architecture of Sustainable Change*. Review of General Psychology, 2005.

Mol Lous, A. (2011). *Passend onderwijs: Haute couture of Zeeman?* Inaugurele rede bij de installatie van het lectoraat passend onderwijs/ Inclusive Education. Hogeschool Leiden.

Mol Lous, A., (2015). *Passend onderwijs. Tijd voor een goed gesprek*. Tijdschrift voor Orthopedagogiek (54, nr. 1).

Norrish, J. M., Williams, P., O'Connor, M., & Robinson, J. (2013). An applied framework for positive education. *International Journal of Wellbeing*, 3(2), 147-161. doi:10.5502/ijw.v3i2.2

Nottingham, J. (2020). *De leeruitdaging. Diep leren in de Leerkuil*. Bazalt.

Onderwijsraad (2020). *Steeds inclusiever*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2020/06/23/steeds-inclusiever>

Oostdam, R., & Hooge, E. (2013). Making the difference with active parenting; forming educational partnerships between parents and schools. *European Journal of Psychology of Education*, 28(2), 337-351. doi:10.1007/s10212-012-0117-6

Pameijer, N. (2012) *Samen sterk. Ouders & school*. Acco

Rempel, K. D. (2012). *Mindfulness for children and youth: A review of the literature with an argument for school-based implementation*. Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy, Vol 46(3), 2012, pp. 201-220.

Ruit, P. (2013, 01-06). De betekenis van de positieve psychologie voor het onderwijs. (Nivoz.nl)

Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78.

Sabol, T. J., & Pianta, R. C. (2012). Recent trends in research on teacher-child relationships. *Attachment & Human Development*, 14(3), 213-231. doi:10.1080/14616734.2012.672262

Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology, An Introduction. *In Flow and the Foundations of Positive Psychology* (pp. 5-14). American Psychologist.

Seligman, M. E. P., Ernst, R. M. E., Gillham, J., Reivich, K., & Linkins, M. (2009). *Positive education: positive psychology and classroom interventions*. Oxford Review of Education Vol.35, No. 3, June 2009, pp. 293–311.

Smeets, E., Ledoux, G., Regtvoort, A., Felix, C., Mol Lous, A. (2015). *Passende competenties voor passend onderwijs*. NRO/NWO onderzoek . ITS Radboud Nijmegen
https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2015/06/Smeets_Passende-competenties-voor-passend-onderwijs-413-12-015.pdf

Vansteenkiste, M. (2015). *Vitamines voor groei. Ontwikkeling voeden vanuit de zelf-determinatie theorie*. Acco. Leuven.

Bijlage 1: Centrale thema's en begrippen uit de proeftuintjes, kort toegelicht:

Onderstaande kaders geven een korte uitleg van centrale thema's en begrippen uit de proeftuintjes. In de referentielijst staan verwijzingen naar meer informatie.

Complimenten geven om te kunnen groeien.

Complimenten die een groeimindset stimuleren helpen om uitdagingen aan te gaan. Uit onderzoek blijkt dat kinderen die complimenten krijgen over hoe slim ze zijn uiteindelijk moeilijke uitdagingen uit de weg gaan terwijl kinderen die worden geprezen om hun inzet, creativiteit en doorzettingsvermogen, juist wel uitdagingen aangaan en uiteindelijk ook beter gaan presteren (Dweck, 2015).

In plaats van: *het lukt niet, ik kan het niet* --- *het lukt NOG niet, ik kan het NOG niet*

De Leerkuil

De Leerkuil (Learning Pit) maakt inzichtelijk hoe een leerproces verloopt. Als leerlingen beseffen dat het heel normaal is om 'het even helemaal niet te weten' (of sterker nog: dat dat erbij hoort als je iets nieuws leert) dan wordt het gemakkelijker om door te zetten wanneer iets (nog) niet lukt. (Nottingham, 2020).

James Nottingham vergelijkt het leren van nieuwe dingen of het onder de knie krijgen van nieuwe leerstof met het langzaam in een kuil terechtkomen. Als het (nog) niet lukt, voelt dat alsof je op de bodem van de kuil zit en er niet uitkomt.

Het is voor kinderen belangrijk om in te zien dat je pas echt leert als je inspanning moet leveren en uitdagingen tegen komt. Dit besef draagt eraan bij dat er kinderen gemotiveerd zijn om inzet en doorzettingsvermogen te ontwikkelen.

Voorbeeld Groeitaal

Focus op het proces
Focus op inspanning
Focus op groei
Focus op leren

*"Ik kan het niet" omzetten in "Ik kan het NOG niet"

*"Ik wil geen fouten maken" omzetten in " Als ik fouten maak dan kan ik leren"

*"Ik wil het nu kunnen" omzetten in "Ik neem de tijd om het te kunnen"

Positieve oplossingsgerichte taal verruimt ons denken

*"Wat ging er mis?" omzetten in "Wat moet er in toekomst anders gaan?"

*"Wie heeft er schuld?" omzetten in "Wie komt met een oplossing?"

*"Wat had je moeten doen" omzetten in "Wat zou je anders kunnen doen?"

Broaden en build

Volgens de "Broaden and build" theorie van Fredrickson (2009) dienen positieve emoties in de evolutie een speciaal doel: zij stimuleren mensen om op een open en opbouwende manier te denken. Positieve emoties maken dat mensen creatiever, flexibeler en opener. Negatieve emoties worden opgevat als een teken van stress omdat er gevaar dreigt. Dit leidt tot "vernauwd" overlevingsgedrag waarbij er weinig mogelijkheden gezien worden en gedachten "op slot" gaan.

Negatieve emoties zorgen voor een vernauwd gedrag, en positieve emoties zorgen voor een verbreed gedrag. Positieve emoties zijn essentieel voor het leer- en ontwikkelproces. Dat geldt voor leerlingen, leerkrachten en ouders....

Positieve emoties kun je stimuleren door bewegen, muziek, natuur, dankbaarheid, spelen, creatieve bezigheden, ontspanning, massage, yoga, dankbaarheid etc.

Oplossingsgericht werken

Bij het oplossingsgericht werken wordt er vooral gekeken naar wat er wel goed lukt in plaats van te focussen op problemen. Problemen worden gezien als vaardigheden die nog geleerd moeten en kunnen worden. Door stil te staan bij kleine succesvolle stappen en daar meer van te gaan doen worden is het mogelijk om nieuwe vaardigheden te leren die uiteindelijk helpen om je echt te ontwikkelen. Het is belangrijk dat kinderen succesjes ervaren en dat za daar ook echt bij stil staan. Successen worden dan ook "gevierd". Als een kind even terugvalt, is dat niet erg. Terugkijken naar momenten waarop het wel lukte en daar weer me van gaan doen, helpt om de nieuwe vaardigheid verder te oefenen.

Wanneer is het je gelukt?

Hoe voelde dat?

Wat deed je toen?

Wat merkten anderen aan jou toen het lukte?

Hoe zou je dat nu ook weer een beetje kunnen doen?

Wie of wat kan jou daarbij helpen?

Hoe ga je het vieren als het gelukt is?

Een mooi voorbeeld is bijvoorbeeld een conflict op het schoolplein. In plaats van het analyseren van het probleem (waarbij de negatieve emoties blijven), vraagt de leerkracht naar oplossingen.

"Hoe kunnen we dat de volgende keer anders doen?"

Op deze manier zijn kinderen eigenaar van de oplossing en omdat het veel fijner is als er minder conflicten zijn, gaan zij dit bij zichzelf en bij anderen stimuleren.

Persoonlijke leerdoelen

Persoonlijke leerdoelen kunnen goed werken voor kinderen als

- ze zelf ook echt eigenaar zijn van het doel
- ze zich gesteund voelen
- het doel in kleine concrete stapjes is geformuleerd.

De oplossingsgerichte gespreksvoering zoals die bijvoorbeeld door Ben Furman is beschreven in *Kids' Skills* (2006) geeft mooie handvaten om tot deze leerdoelen te komen en om er verder aan te werken. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de schaalvraag zoals hieronder wordt beschreven.

Voorbeeld van een Leerdoelen gesprek

Juf heeft van te voren schatgraver kaartjes uitgezocht over kwaliteiten van het kind.

Snel – harde werker – vrolijk – creatief – grappig

Doel van het gesprek

Ik wil jou graag helpen bij het behalen van jouw doel. We hebben al samen doelen gesteld en we hebben ook al samen de schaalvraag ingevuld. Ik ben benieuwd hoe het nu gaat?

Hoe gaat het?

Vaardigheidskaartjes neerleggen.

Schaalvraag op de leerdoelen

Ik negeer andere leerlingen:

Van een 4 naar een 6 op de schaalvraag.

Ik kan rustig werken aan mijn toetsen:

Van een 3 naar een 5 op de schaalvraag.

Hoe is het gelukt?

Ik negeer andere leerlingen:

Het is mij gelukt om 2 stappen omhoog te gaan, omdat ik telkens aan het doel denk. Dat komt door S. (medeleerling) die mij herinnert en ook omdat het doel op de hoek van mijn tafel ligt. Ook is het gelukt omdat ik wordt herinnerd door de motivatiekaartjes.

Ik kan rustig werken aan mijn toetsen:

Ook bij dit doel ben ik 2 stappen omhoog gegaan doordat ik aan het doel moest denken en omdat de juf me meestal herinnert. Ze zegt af en toe dat ik aan het doel moet denken na een toets of er ligt een motivatiekaartje op mijn tafel.

Wie helpt jou daarbij?

Ik negeer andere leerlingen:

S. (een mede leerling die supporter is), de juf of de doelen op de hoek van mijn tafel.

Ik kan rustig werken aan mijn toetsen:

Eigenlijk hetzelfde als bij het eerste doel.

Kan ik je er nog bij helpen de komende tijd?

Ik vind het fijn als je die kaartjes op mijn tafel legt of als je het even tegen mij zegt.

Wat maakt het nuttig om aan de doelen te werken?

Ik negeer andere leerlingen:

Dan kan ik me beter concentreren op mijn eigen werk en word ik minder snel afgeleid. Ook heb ik dan minder ruzie, doordat andere kinderen het soms vervelend vinden.

Ik kan rustig werken aan mijn toetsen:

Dan maak ik minder fouten en uiteindelijk betere cijfers.

Eindconclusies en aanbevelingen n.a.v. de onderzoeken naar de Impulsklas, De proeftuintjes Passend Onderwijs en het traject 'Coaching on the job' voor positief passend onderwijs

Dr. Annemieke Mol Lous
23 november 2020

"Je kunt het pas zien als je het doorhebt...." (Johan Cruijff)

In de periode 2017- 2020 zijn er een drietal trajecten geweest in het kader van Positief Passend onderwijs, te weten:

1. Proeftuintjes Positief passend onderwijs met 11 leerkrachten, 2 intern begeleiders en een onderwijsbegeleider van het SWV. Afkomstig uit regulier primair onderwijs, SBO, SO en een onderwijsbegeleider van het SWV. Een traject van 3 ½ jaar waarin scholen uit alle grotere besturen hebben geparticipeerd.
2. Pilot Impulsklas Apeldoorn, waarbij 8 leerlingen in een speciale bovenschoolse voorziening samen met hun ouders en 2 speciale begeleiders hebben gewerkt aan hun persoonlijke groei- en ontwikkelingsdoelen. Het ging hierbij om leerlingen die dreigden vast te lopen in hun huidige groep.
3. Pilot Coaching-on-the- job. Hierbij is een leerkracht van De Eendracht gecoacht vanuit een gespecialiseerde onderwijsbegeleider vanuit het SWV op effectieve werkvormen uit de Impulsklas en de Proeftuintjes.

Uit de diverse onderzoeken blijkt dat de drie trajecten allen zeer succesvol zijn, maar dat het uiteindelijk vooral effect heeft als leerkrachten beter zijn toegerust met praktische vaardigheden zoals beschreven in de evaluaties.

De Impulsklas is zeer succesvol, maar is een variant die alleen voor een kleine groep leerlingen kan worden ingezet. Bovendien hangt het succes van de Impulsklas ook af van de vaardigheden van de eigen leerkrachten van deze leerlingen. Zij moeten ook toegerust zijn om belangrijke werkvormen en principes van de Impulsklas toe te kunnen passen. Er is dus altijd coaching nodig voor leerkrachten. We hebben nu een helder beeld van wat er werkt.

Bij alle drie trajecten zien we dat deze als zeer praktisch en effectief worden ervaren. Werken vanuit de positieve psychologie biedt veel inzicht en vele mogelijkheden om positief passend onderwijs vorm te geven. De praktische werkvormen en methodieken worden als zeer waardevol gezien en worden via de collega's van de betrokkenen ook gedeeld en verder uitgewerkt binnen de scholen, de besturen en het SWV. Deelnemers geven aan dat het goed is om de theoretische verantwoording te kennen. Daarnaast is het wel belangrijk dat de leerkrachten ruimte en tijd te hebben om gesprekken met leerlingen te kunnen voeren. Mooi is het dat, met name bij het "Coaching on the job traject" en bij de "Proeftuintjes positief passend onderwijs", blijkt dat de investering in tijd om de gesprekken en werkvormen te implementeren uiteindelijk tijd oplevert.

Tijd voor de leerkracht om meer passend onderwijs te verzorgen en tijd voor de leerlingen om hun "leertijd" effectiever te gebruiken. De redenen die worden aangegeven zijn o.a. dat:

- de leerkracht de leerlingen beter leert kennen en daardoor adequaat kan reageren en ondersteunen
- leerlingen meer eigenaarschap ervaren en taakgerichter en zelfstandiger gaan werken
- leerlingen elkaar meer helpen
- leerlingen meer autonoom intrinsiek gemotiveerd raken om zich te ontwikkelen doordat ze werken aan hun eigen ontwikkeling en samen werken aan een positief pedagogisch klimaat, een positief doelgericht leerklimaat.
- er meer afwisseling is door het gebruik van ontspanningsoefeningen, energizers, beweging, buiten etc. Dit draagt bij aan een betere energiebalans en leidt tot betere focus, concentratie en daardoor uiteindelijk ook betere resultaten.
- ouders meer direct en positief betrokken zijn en daardoor ook meer positief betrokken zijn op pedagogisch en op didactisch gebied.

Verder geven alle deelnemers van alle trajecten aan dat het werken vanuit de positieve psychologie iets wezenlijks heeft opgeleverd voor positief passend onderwijs. Zij geven aan dat zij in hun dagelijkse klassenpraktijk maar ook in hun persoonlijke leven veel groei ervaren. Daarbij wordt het dus echt geleefd door hen en kan het zich daardoor verder verspreiden als een olievlek (LEARN-LIVE-TEACH-EMBED). Door als leerkracht (of IB-er, of onderwijsbegeleider) jezelf te ontwikkelen vanuit het gedachtengoed en de werkvormen van de positieve psychologie ontstaat er een vruchtbaar leer- en ontwikkelklimaat. Doordat ze zelf anders in het proces staan en werkvormen tot hun beschikking hebben, kunnen zij meer leerlingen helpen en vallen er minder snel leerlingen uit.

De leerkracht heeft een sleutelrol in dit proces en het is heel belangrijk dat succesvolle interventies en vaardigheden worden overgedragen aan de leerlingen en aan de collega's. Uit het Impulsklas traject blijkt dat het van groot belang is dat de eigen leerkracht(en) van Impulsklasleerlingen ook werken vanuit het gedachtengoed zoals de groei mindset, het werken vanuit talenten en het oplossingsgericht werken.

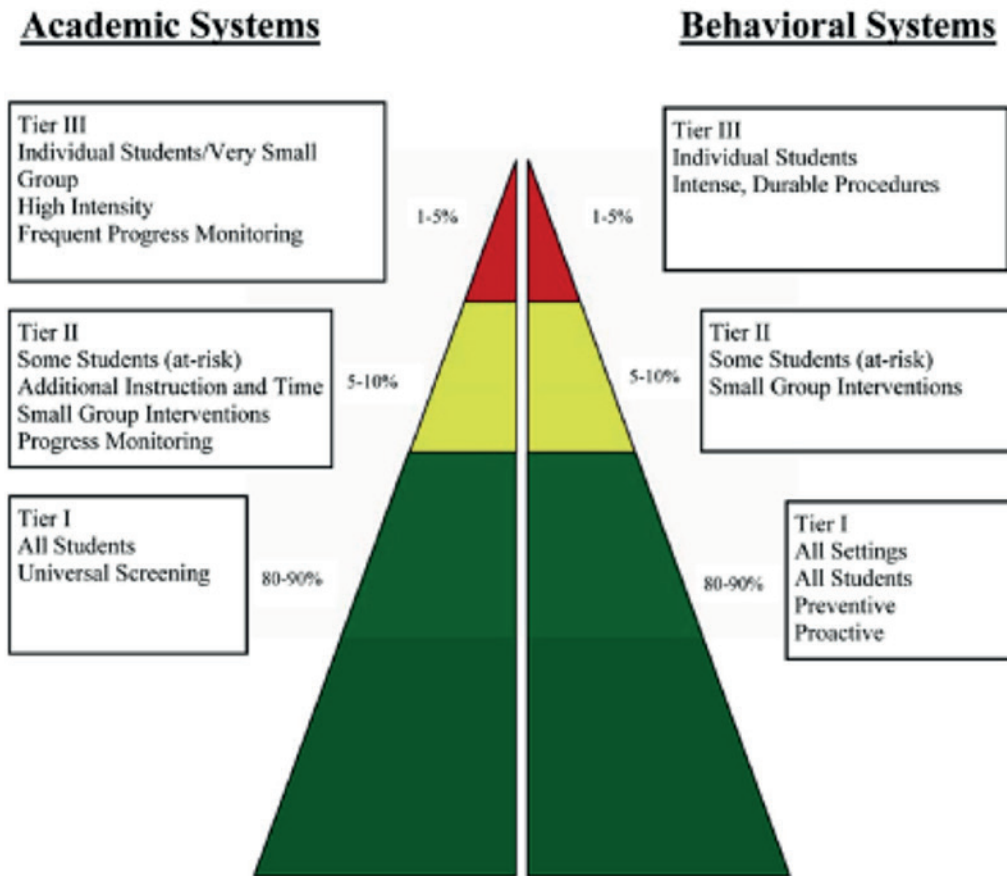
Zelfs bij de deelnemers van de proeftuintjes is er nog behoefte om een aantal vaardigheden nog verder te ontwikkelen en te verdiepen. Vooral op het gebied van het oplossingsgericht en doelgericht werken. Het voeren van deze gesprekken vraagt om specifieke vaardigheden van de leerkracht die in de praktijk geoefend moeten worden, zoals:

1. Werken aan een positieve mindset
2. Werken aan welbevinden zodat motivatie en eigenaarschap worden gestimuleerd
3. Oplossingsgerichte gespreksvoering
4. Werken met concrete leer- en groepsdoelen
5. Vergroten van eigenaarschap bij de leerling
6. Werken met energizers en ontspanningsoefeningen
7. Werken met de schaalvraag
8. Kleine concrete stappen formuleren
9. Werken met buddy's / supporters
10. Het "vieren" van successen
11. Het betrekken van ouders d.m.v. driehoek gesprekken

De deelnemers van de proeftuintjes geven expliciet aan dat het nog lastig is om bijvoorbeeld met kleine concrete leerdoelen te werken. Leerdoelen geformuleerd in kleine praktische stappen die samen met de leerlingen zijn geformuleerd zijn cruciaal voor eigenaarschap en succeservaringen. Evenals het geven van positieve effectieve feedback gericht op het proces om de motivatie van leerlingen te vergroten, dit vraagt nog om verdere doorontwikkeling. Bij het oefenen in de praktijk en het delen van de ervaringen wordt duidelijk dat zij behoefte hebben aan (nog) meer verdieping en concretisering. Tegelijkertijd geven zij aan dat deze vaardigheden eigenlijk voor iedere school van belang zijn om wezenlijk vorm te kunnen geven aan positief passend onderwijs.

Als dit meer in de basispraktijk van het onderwijs wordt toegepast, kunnen veel meer leerlingen hiervan profiteren (zie de onderste segmenten van de "Response to Intervention" piramide (Fox et al., 2010), vertaald naar de Nederlandse situatie). Op deze manier werkt het preventief en kan het bijdragen aan het verminderen van inzet van zwaardere zorg (de rode top van de piramide). Interventies in kleine groepen zoals de Impulsklas dragen bij aan het vergroten van het gele gebied aan de bovenkant zodat het aantal leerlingen in het rode segment verkleind wordt. Interventies in de proeftuintjes en coaching-on-the-job trajecten richten zich meer op het vergroten van het groene stuk onder het gele gebied. Door aan een goede basis te werken wordt het hele fundament steviger.

Response to intervention piramide (Fox et al, 2010):

Het is opvallend dat er duidelijke overlap is in alle onderzochte trajecten. De meeste aandacht bij zowel de Proeftuintjes, de Impulsklas en het Coaching-on-the-job traject de proeftuintje is het werken aan persoonlijke (en groeps) doelen m.b.t. impulscontrole, taakgerichtheid en het positief kijken naar zichzelf en naar anderen. Deze positieve blik is nodig om tot ontwikkeling te komen. De succeservaringen en het welbevinden zijn vervolgens nodig om te komen tot een opwaartse spiraal. We zien dan ook dat vanuit de leerlingen steeds meer het verzoek komt om te werken aan sociaal-emotionele vaardigheden als voorwaarde om te kunnen leren en ontwikkelen. N.a.v. individuele trajecten van enkele leerlingen, vragen veel leerlingen om ook te mogen werken met persoonlijke leerdoelen en complimenten gericht op mindset.

Conclusies en aanbevelingen

Het is van belang dat de leerkracht zich kan ontwikkelen waarbij vooral het groene basis- en het gele middenstuk van de Response To Intervention piramide verstevigd worden.

Het positief, oplossingsgericht werken vanuit kwaliteiten en talenten, het werken met concrete leerdoelen en het betrekken van de hele school zijn zeer effectief gebleken. Dit was vooral te zien bij de Proeftuintjes en bij het Coaching on the job traject. Bij de Impulsklas was de aanpak ook zeer succesvol maar het was soms moeilijker om de leerkrachten en leerlingen van de eigen klas van de Impulsklas leerling "mee" te krijgen. Hetgeen van groot belang is voor het succes en de duurzaamheid van deze trajecten! Dit vraagt extra inzet van de leerkrachten en extra vaardigheden.

Ook het positief betrekken van de ouders en de schoolomgeving levert veel op. Het is voor ouders prettiger als ze op positief geformuleerde doelen en kwaliteiten van hun kind meedenken en mee doen. Dat stimuleert niet alleen de relatie van de leerkracht met de ouders maar ook de relatie van de ouders met de leerling!

1. Investeer in leerkrachten en in positief onderwijs. Dit is een sterke stimulans voor de autonome intrinsieke motivatie (Vansteenkiste 2015) om je te kunnen ontwikkelen. Zet daarbij vooral in op talent- en oplossingsgericht werken zodat de motivatie en vaardigheden van leerlingen om aan hun eigen leerdoelen te werken kan worden vergroot. Leerkrachten die gefaciliteerd worden om deze vaardigheden zelf te ontwikkelen in hun eigen praktijk, geven deze door waardoor het uiteindelijk binnen de scholen en het SWV verspreid wordt.
2. Geef scholen kansen om meer te gaan doen met natuur en buiten onderwijs. Faciliteer waar mogelijk eigen lokale initiatieven met actieve inbreng van ouders en leerlingen.
3. Geef leerkrachten en scholen de kans om zich samen te kunnen ontwikkelen op gespreksvoering en andere praktische werkvormen en betrek hierbij de hele school inclusief de ouders ("whole school approach"). Zet hierbij ook de expertise van de ontwikkelleerkrachten die de proeftuintjes hebben gevolgd ook actief in (zoals dat nu bijvoorbeeld ook gebeurt bij het project Tools& tijd voor een goed gesprek).
4. Stimuleer en versterk het Pedagogisch en Didactisch partnerschap van scholen met ouders. Het toepassen van bijvoorbeeld driehoek gesprekken. Dit zijn gesprekken tussen schoolouders en kind over de voortgang en ontwikkeling. Dit vergroot het eigenaarschap van de leerling en de ouders. Hierdoor worden de mogelijkheden van "de gouden driehoek" versterkt om samen te werken aan ontwikkeling en groei.
5. Zorg er ook voor dat deze thema's duurzaam verankerd worden in de scholen en in het DNA van het SWV.

Het is goed om te weten dat bovengenoemde aanbevelingen wereldwijd worden gedaan en ook in Nederland steeds meer draagvlak krijgen. Niet alleen in het onderwijs maar ook bij andere organisaties zoals bedrijven en zorg.

Als de focus verschuift van het investeren in een kleine groep leerlingen, naar het toerusten van leerkrachten kan een aanzienlijk grotere groep leerlingen worden bereikt. Het coaching on the job traject en de proeftuintjes laten zien dat een langdurige relatie hierin belangrijk is. Het kunnen oefenen in je eigen groep, met coaching op de praktische uitwerking van kern elementen van positief onderwijs lijkt een interessante optie. De "olievlek" werking van dit soort trajecten maakt dat het ook echt wordt ingebed in de scholen en in het SWV. Hoe precies vraagt nog om nadere uitwerking.

Als Apeldoorn kan kiezen voor het goed en duurzaam toerusten van haar leerkrachten om te werken vanuit positief passend onderwijs biedt dit mooie kansen voor een veel grotere groep leerlingen! Er ligt nu een mooie basis.

De tijd is rijp voor een "Apeldoornse variant van positief passend onderwijs"!

Concrete aanbevelingen voor een uitwerking van de “Apeldoornse variant”

Van individuele leerling in aparte voorziening/arrangement, naar de leerkracht in de eigen groep en versterken leerkrachtvaardigheden.

Van groep naar de school, kennis en ervaring wordt op grotere schaal in de school toegepast.

Geïntegreerde aanpak waarbij welbevinden en een positief klimaat voorwaarde zijn om te leren en te ontwikkelen.

Concreet voorstel is nu:

- Geen Impulsklas live voor 8 leerlingen, in plaats daarvan inzetten op meer leerkrachten en dus meer inzetten op het ondersteunen van grotere groepen leerlingen. Dit betekent dat er meer wordt ingezet op preventie en pro activiteit.
- Geen proeftuintjes live, op basis van de onderzoeken die we nu hebben uitgevoerd worden de evidence based werkvormen als een olievlek verder verspreid.

Op grond van de aanbevelingen is het advies om verder in te zetten op het ‘Tools & Tijd (T&T) voor een goed gesprek’ traject dat dit schooljaar is ingezet. De Themasessies hebben een groot bereik en leggen de basis voor directe uitwerking in de praktijk.

1. T&T Themasessie 1 is gericht op de basis van goede kind gesprekken en is gericht op algemeen welbevinden en groei.
2. T&T Themasessie 2 is het vervolg en richt zich op kind- en groepsgesprekken over leerdoelen. Op uitdrukkelijk verzoek van de scholen worden hierin ook driehoeksgesprekken opgenomen met ouders en leerlingen.
3. Op een later moment kan dit nog verder worden verdiept en uitgebreid.
4. T&T Workshops organiseren over deelonderwerpen zoals die nu worden uitgewerkt voor Jonge Kinderen, Begaafde leerlingen en Nieuwkomers/ leerlingen met minder taal. Mogelijk zijn er nog meer specifieke vragen die naar voren komen n.a.v. het lopende traject.
5. Coaching-on-the-job trajecten positief passend onderwijs in groepen of gekoppeld aan bepaalde leerlingen/ hulpvragen te organiseren met een aantal leerkrachten die kunnen leren van elkaar. Te denken valt aan een groep van 6- 8 leerkrachten.

Op basis van deze onderzoeken, is een Apeldoornse variant ontstaan op het RTI model (Fox et al, 2010). Arrangementen zoals bijvoorbeeld de Impulsklas zijn gebaseerd op het werken aan tussenvormen van onderwijs voor een kleine groep leerlingen. Waarvan we weten dat ze met een tijdelijke interventie weer kunnen participeren in de basis van hun eigen groep. Hun "Response to Intervention" vaardigheden worden extra ondersteund en uitgebreid in deze tijdelijke voorziening. Uit het Coaching-on-the-job traject en de Proeftuintjes blijkt dat de interventies die gedaan worden in oplossingsgerichte voorzieningen zoals de Impulsklas effectief kunnen worden ingezet om de groene basis te vergroten en het gele en rode deel te verkleinen. Dat wat de leerkracht zelf kan inzetten in de eigen groep werkt preventief en zorgt ervoor dat er uiteindelijk minder tijd nodig is voor allerlei reparatie werkzaamheden. Er is dan ook geen scheiding tussen interventies op gedrag en op organisatie van onderwijs. Werken aan gedrag heeft een positieve invloed op het eigenaarschap van leerlingen. Uiteindelijk zien we ook dat de leerresultaten hiermee verbeteren (Mol Lous, 2010; Durlak et al, 2011). Dit geldt voor alle vormen van onderwijs, ook SBO en SO. Op alle lagen zet de leerkracht in op zowel groeps- als persoonlijke groei doelen. De intensiteit ervan neemt toe naarmate je hoger in de piramide komt.

Het lichtgroene deel geeft aan dat er tijdelijk extra intensief gewerkt moet worden aan groepsdoelen om het pedagogische en didactisch klimaat te versterken en motivatie en eigenaarschap van leerlingen weer even een boost te geven.

In het geelgroene deel daarboven gaat het juist om het tijdelijk intensiveren van het werken aan persoonlijke groeidoelen van leerlingen zodat ze niet verder naar boven dreigen op te schuiven. In het gele deel zien we een verdere intensivering van de focus op groeps- en persoonlijke doelen met zo nodig extra ondersteuning.

De rode top van de piramide wordt oranje. Het gaat hierbij om kinderen die risico lopen op uitval (in PO, SBO en SO). Zij moeten in beeld zijn (oranje) zodat er geanticipeerd en gereageerd kan worden. Hier is sprake van een (semi) structurele extra intensieve focus op persoonlijke groei doelen. Hierbij is structureel extra ondersteuning aanwezig.

Dr. Annemieke Mol Lous, lector passend onderwijs Hogeschool Leiden
en Thomas More Hogeschool Rotterdam
Anja Baars, directeur/ bestuurder SWV Passend Onderwijs Apeldoorn.

Onderzoek innovatieprojecten

Impulsklas | coaching on the job | Proeftuintjes